

ALEVÎ-BEKTAŞÎ VE HURUFÎ ŞAİRLERİN ŞİİRLERİNİ İHTİVA EDEN BİR ŞİİR MECMUASI

AN ANTHOLOGY OF POEMS BY ALEVÎ BEKTASHI AND HURUFÎ POETS

AHMET AKDAĞ*

Sorumlu Yazar

Öz

Bu çalışmada Süleymaniye Kütüphanesi Satın Alınan Yazma Eserler 548 numarada kayıtlı bir şiir mecmuası üzerinde durulmuştur. Çalışmanın amacı; mecmuadaki şiirleri incelemek, şiirlerin şairlerini tespit etmek ve bu şiirlerin daha önce herhangi bir çalışmada yer alıp almadığını saptayarak içerik dökümünü yapmaktır. Bu bağlamda incelenen mecmuada 11 şaire ait 259 şiire yer verildiği tespit edilmiştir. Şiirlerden 7 tanesinin mecmuanın muhtelif sayfalarında tekrerrür etmesiyle bu sayı 266'ya çıkmaktadır. Mecmuaya alınan şiirlerin tamamı Alevî-Bektaşî düşüncesini benimsemiş şairlerden seçilmiştir. Bu şairler; Virânî, Sürûrî-i Acem, Caferî, Tebrîzî, Kalender Abdâl, Hatâyî, Kanberî, Vahdetî, Nesimî, Hakîrî ve Kaygusuz Abdâl'dır. Adı geçen şairler aynı zamanda Hurufîlik felsefesini de benimsemiş şairlerdendir. Mecmua derleyicisi özellikle şairlerin Hurufîlik telakkisini dile getirdikleri şiirleri seçmiştir. Buna binaen söz konusu mecmua Alevî-Bektaşî ve Hurufî şiirlerden müteşekkil bir mecmua olarak tavsif edilmiştir. Alevî-Bektaşî ve Hurufî şairlerin şiirlerinden seçkilerden oluşan mecmuanın ele alındığı çalışma, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde mecmuanın nüsha tavsifi yapılmış ve bazı karakteristik özellikleri verilmiştir. İkinci bölümde ise mecmuada şiirleri bulunan şairler ve şiirleri üzerinde durulmuştur. Bu kısımda evvela şairlerin hayatları hakkında kısaca bilgi verilmiş, ardından şairlerin mecmuadaki şiirlerinin daha önce herhangi bir çalışmada yer alıp almadıkları araştırılmıştır. Daha önceki çalışmalarda yer alan şiirlerin yalnızca ilk beyitleri veya ilk mısraları verilmişken ilk defa bu çalışmayla gün yüzüne çıkarılan şiirlerin ise tamamı transkripsiyonlu olarak Latin alfabesine aktarılmıştır. Mecmuadaki 259 şiirden 239'u daha önce yapılmış bilimsel çalışmalarda yer almışken 20'si ilk defa bu çalışma vesilesiyle literatüre kazandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, Bektaşilik, Hurufîlik, Mecmua, Şiir.

Abstract

This study focuses on an anthology of poems registered under number 548 of the Acquired Manuscripts of the Süleymaniye Library. The aim of the study is to examine the poems in the abovementioned anthology, to identify the poets of the poems, and to create a content breakdown by determining whether these poems have been included in any previous study. In this context, it has been determined that the examined anthology contains 259 poems by 11 poets. With 7 of the poems recurring on various pages of the anthology, this number rises to

Araştırma Makalesi / Künye: AKDAĞ, Ahmet. "Alevî-Bektaşî ve Hurufî Şairlerin Şiirlerini İhtiva Eden Bir Şiir Mecmuası". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 119 (Eylül 2026), s. 159-191. <https://doi.org/10.60163/tkhcbva.1669948>

* Doç. Dr., Sinop Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: ahmetakdag4402@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7895-1293

266. All the poems included in the anthology were selected from poets who embraced the Alevi-Bektashi thought. These poets are Vîrânî, Sûrûrî-i Acem, Caferî, Tebrîzî, Kalender Abdâl, Hatâyî, Kanberî, Vahdetî, Nesîmî, Hakîrî, and Kaygusuz Abdâl. The aforementioned poets are also among those who embraced Hurufî philosophy. The compiler of the anthology specifically chose poems in which these poets expressed their Hurufî understanding. Accordingly, the anthology has been described as an anthology consisting of Alevi-Bektashi and Hurufî poems. This study, which deals with the anthology consisting of selections from the poems of Alevi-Bektashi and Hurufî poets, consists of two parts. In the first part, a description of the manuscript copy of the anthology is made, and some characteristic features are given. The second part focuses on the poets whose poems are in the anthology and their poems. In this section, firstly, brief information is given about the lives of the poets, and then it is researched whether the poems of these poets in the anthology have been included in any previous study. While only the first couplets or first verses of the poems included in previous studies are given, for the first time all of the poems revealed in this study have been transcribed into the Latin alphabet. While 239 of the 259 poems in the anthology have been included in previous scientific studies, 20 have been introduced to the literature for the first time with this study.

Keywords: Alevism, Bektashism, Hurufism, Anthology, Poem.

Giriş

Arapça cem‘ kökünden türeyen mecmua kelimesi “düzenli bir şekilde toplanıp biriktirilmiş, bir araya getirilmiş şeylerin tamamı, koleksiyon; içinde şiirler, seçilmiş söz ve yazılar bulunan el yazması kitap” (Ayverdi, 2010, 784) anlamlarına gelir. Edebî bir terim olarak derleyicinin tasarrufu çerçevesinde herhangi bir konu, mezhep, inanç, meslek vb. etrafında şekillenen veya karışık bir şekilde farklı müelliflerin manzum, mensur veya manzum-mensur eserlerinden seçmeler içeren eserlere verilen addır. Klasik Türk edebiyatında mecmuaların en popüler ve yaygın olan çeşidi şiir mecmualarıdır. Mecmua derleyicisinin estetik zevki doğrultusunda şekillenen şiir mecmualarının edebiyat tarihine birçok yönden katkısı söz konusudur. Şiir mecmuaları, bir şairin divanını tertip ettikten sonra yazdığı veya bir sebeple divanına dâhil etmediği bazı şiirleri ortaya çıkarabildikleri gibi tezkire ve edebiyat tarihlerinde adı anılmasına rağmen divanının herhangi bir nüshası günümüze ulaşamayan veya hiçbir kaynakta ismi geçmeyen bazı şairlerin şiirlerinin de gün yüzüne çıkarılmasına olanak sağlarlar. Aynı zamanda bazı şiirlerin farklı versiyonlarının keşfedilmesine hizmet etmeleri yönüyle de şiir mecmuaları zaman zaman divan neşirlerinde tenkitli metnin kurulmasında nüsha görevi üstlenirler. Bu yönleriyle şiir mecmuaları, klasik Türk edebiyatı mahsulleri -özellikle de şiirler- için önemli kaynaklar mesabesinde. Özellikle M. Fatih Köksal önderliğinde başlatılan Şiir Mecmualarının Sistemik Tasnifi Projesi’nin etkisiyle son zamanlarda şiir mecmuaları üzerine yapılan çalışmaların sayısında hayli artış olmuştur. Yüksek lisans ve doktora tezleri kapsamında Türkiye veya dünyanın çeşitli kütüphanelerindeki şiir mecmualarının ayrıntılı dökümleri ve içeriklerinin transkripsiyonlu metinleri yayımlanmaya devam etmektedir.

Belli bir şiir zevkine sahip kişiler tarafından şiir mecmuası tutma geleneği Osmanlı dönemi aydınları arasında yaygın bir uygulamadır. Bazı mecmua derleyicileri yalnızca kendi meşrebindeki şairlerin şiirlerinden seçkilerde bulunmuşlardır. İşte çalışmamızda ele alınan Süleymaniye Kütüphanesi Satın Alınan Yazma Eserler 548

numaradaki şiir mecmuası da bu minvaldeki mecmualardandır. Muhtemelen derleyicinin kendisinin Alevi-Bektaşî geleneğine mensup bir kişi olmasından hareketle mecmuada yalnızca bu düşünceye bağlı şairlerin şiirlerine yer verilmiştir. Hatta Alevi-Bektaşî geleneği içerisinde de Hurufiliğin tesirinde kalmış şairlerin şiirlerinin ekseriyetle tercih edildiği görülmektedir. Bu bağlamda söz konusu mecmuayı Alevi-Hurufî şiirler mecmuası şeklinde adlandırmak münasip görülmüştür. Söz konusu mecmuayı ele alan çalışmamız temelde iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde mecmuanın nüsha tavsifi yapıldıktan sonra bazı özellikleri üzerinde kısaca durulmuştur. İkinci bölümde ise mecmuada şiirleri bulunan şairlerin hayatları hakkında kısaca bilgi verilmiş ve bu şairlerin mecmuadaki şiirleri ele alınmıştır. Bu kısımda söz konusu şiirlerden daha önceki çalışmalarda yayımlanmış olanların yalnızca ilk mısraları veya ilk beyitlerine yer verilirken daha önce herhangi bir çalışmada yayımlanmamış olanların ise tamamının transkripsiyonlu metinleri neşredilmiştir. Mecmuadaki daha evvel yapılmış çalışmalarda yayımlanmış şiirler, araştırmacıların erişimini kolaylaştırmak amacıyla genellikle tablo üzerinde varak ve sayfa numaraları belirtilmek suretiyle verilmiştir.

1. Mecmuanın Nüsha Tavsifi ve Bazı Özellikleri

Alevi-Hurufî şairlerin şiirlerinden seçkiler şeklinde hazırlanan mecmua, Süleymaniye Kütüphanesi Satın Alınan Yazma Eserler 548 numarada kayıtlıdır. Mevcut kısmı 83 varaktan oluşan mecmuanın bazı sayfaları kopmaya bağlı olarak eksiktir. Bu husus, mecmua boyunca başvuru reddâde usulünden anlaşılmaktadır. Bazı sayfalar hariç genelde her sayfasında 14 satır bulunan nüsha, harekesiz nesih hattıyla yazılmıştır. Dış ebatları 163x112 mm, iç ebatları ise 137x65 mm olan bu nüsha, kahverengi deri bir cilt içerisinde yer almaktadır. Mecmuanın derleyicisi belli değildir. Ferâğ kaydında 1039 senesinin Rebiyülahir ayının ortalarında (Aralık 1629) mecmuanın tamamlandığı kaydı düşülmüştür. Bu tarihin, nüshanın istinsah tarihi olma ihtimali de bulunmasına rağmen mecmuanın tamamlandığı tarih olma ihtimali daha yüksektir. Mecmuada şiirleri bulunan şairlerin tamamının bahsedilen tarihten önce veya o tarihlerde yaşamış olması, bu tarihin mecmuanın derleyicisi tarafından konan mecmuanın tamamlanma tarihi olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

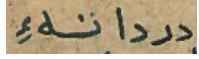
Ferâğ kaydından sonra Virânî'nin bir şiiri yer almaktadır. Nüshanın sonunda farklı bir yazı çeşidiyle iki tevellüd kaydı bulunmaktadır. Bu kayıtların ilkinde 18 Cemaziyelevvel 1202 (25 Şubat 1788) tarihinde birinin dünyaya geldiği notu düşülmüş ancak dünyaya gelen kişinin kimliğinin yazıldığı kısım silindiğinden okunamamaktadır. "1197/1783 senesinde torunum Abdulazîz dünyâya gelmiştir. Allâhu azîmü's-şân hazretleri akıllar müyesser eyleye. Amîn yâ muîn bi-hürmeti seyyidi'l-mürselîn" (*Mecmua-i Eş'âr*, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 83a) şeklinde yazılan ikinci tevellüd notunun ise üzeri siyah mürekkepli kalemle çizilmiştir. Bu iki tarihin daha sonradan mecmuanın eline geçtiği biri tarafından eklendiği sarihlerdir.

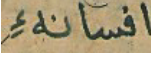
Mecmuada Virânî (64 şiir), Sürûrî-i Acem (1 şiir), Caferî (1 şiir), Tebrîzî (1 şiir), Kalender Abdâl (1 şiir), Hatâyî (1 şiir), Kanberî (1 şiir), Vahdetî (1 şiir), Nesîmî (167 şiir), Hakîrî (13 şiir) ve Kaygusuz Abdâl (8 şiir) olmak üzere 11 şairin 259 şiirine yer verilmiştir. Nesîmî'nin 7 tıyığı ise mecmuada tekerrür etmiştir. Tekerrür eden 7 şiirle birlikte mecmuadaki şiir sayısı 266'dır. 259 şiirden 239'u şairlerin daha önce yayımlanmış divanları veya çeşitli antolojilerde yer almışken 20'si ise ilk defa bu

çalışma vesilesiyle literatüre kazandırılmıştır. İlk defa bu çalışma vesilesiyle literatüre kazandırılan şiirlerden 13'ü Hakîrî, 3'ü Vîrânî, 1'i Tebrîzî, 1'i Kalender Abdâl, 1'i Kaygusuz Abdâl ve 1'i Nesîmî'ye aittir. Nesîmî'ye ait olan şiir, tuyuğ nazım şeklinde olup şiirin iki mısraı daha önce M. Fatih Köksal tarafından yayımlanan bir makalede yer almıştır (2000, 194). Mecmuadaki şiirlerden 258'i Türkçe iken Tebrîzî'ye ait şiir Farsçadır. Tebrîzî'nin Farsça şiirinin her beytinin Türkçe tercümesi tarafımızca dipnotta verilmiştir.

Mecmuada imla bakımından bazı yanlışlıklar veya tutarsızlıklar söz konusudur. Bazı Arapça ve Farsça kelimeler, Türkçe telaffuza göre yazılmıştır. Söz gelimi Arapça imâm (امام) kelimesi 6b'de “ایمام”, ümîz (اميد) kelimesi 18b'de “اوميد”, delîl (دليل) ve zelîl (ذليل) kelimeleri “ده لیل” ve “ذه لیل” şeklinde Türkçe imlaya uydurulmuştur. Farsça tamlamaları gösteren izafet kesreleri bazen kelimenin sonuna y (ی) harfi eklenerek yazılmıştır. Örneğin 7a'daki zikr-i beyân tamlaması yazılırken muzâf kelimenin sonuna y (ی) ilave edilerek “ذکر ی بیان” şeklinde bu iki kelimenin tamlamalı okunması gerektiği belirtilmiştir. Mecmuada bazen hâ-i resmiyye ile biten bir kelime belirtme hâl eki aldığı anda belirtme ekini göstermek için hâ-i resmiyyenin sonuna hemze eklenmiş ve hemzenin altına kesre ilave edilerek bu ek gösterilmiştir. Bu hususa şu

kelimeleri misal getirmek mümkündür: Vîrânîyi: (43b); dürdâneyi:

 (43b);

efsâneyi: (43b).

Mecmuadaki bazı şiirler, şairlerin daha önce yayımlanan divanları veya antolojilerdeki hâllerinden farklılıklar göstermektedir. Bu hususla alakalı bazı beyitler aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 1: Mecmuadaki Bazı Şiirlerin Şairlerin Divanlarındaki Versiyonlarıyla Farklılıkları

Şairin Adı	İlgili Beytin Mecmuadaki Versiyonu	İlgili Beytin Dîvân veya Yayımlanmış Çalışmalardaki Versiyonu
Vîrânî	<i>Gel ey zâhid özüñden 'Askerî'yi Severseñ dest-gîrûñ Muştafâ'dur</i> (14b)	<i>İmâm-ı 'Asker'e bende olanın Ki dest-gîri Muhammed Mustafâ'dur</i> (Kaya, 2022, 197)
Caferî	<i>Cân-ı cihâna virmezem zerrece hubb-ı Haydar'ı Ey baña 'arz iden yûri memleket-i Sikender'i</i> (40b)	<i>Zerre-i hubb-ı Haydar'ı cân-ı cihâna virmezem Cân-ı cihâna virmezem zerrece hubb-ı Haydar'ı</i> (Bedir, 2004, 241)
Nesîmî	<i>'Aştıkları bu yolda çün cân-ıla başın indi Sîm ü zer-ile bitmedi çıkdı Nesîmî'den deri</i> (47b)	<i>'İşka nişân ger isterseñ cân ile baş nesnedür Söz ile bitmedi bu iş çıkdı Nesîmî'den deri</i> (Ayan, 2002, 736)
Nesîmî	<i>Yüzüñden hâşıl olmuşdur Nesîmî Yüzüñ Nesîmî'nüñ cânânesidür</i> (52a)	<i>Yüzüñde 'âbid olmuşdur Nesîmî Nesîmî'nüñ bugün cânânesidür</i> (Ayan, 2002, 368)

Mecmuadaki bazı şiirlerde divanlarda bulunmayan beyitlere yer verildiği gibi divanlarda olup mecmuaya dâhil edilmeyen beyitler de söz konusudur. Örneğin *Nesîmî Dîvânı*'nın Hüseyin Ayan tarafından yapılan neşrinin 368. sayfasındaki “-

sidür” redifli şiirin şu beyti mecmuada olmasına rağmen Ayan’ın neşrinde bulunmamaktadır:

Raķīb n’eyler bu māhuñ çevresinde

Ki şeytān cennetūñ bīgānesidür (Mecmua-i Eş’ār, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 52a).

Virânî’nin yayımlanmış *Dîvân*’ındaki “-ı bilmez kâdadur” redifli şiirinin şu beyti ise mecmuada yer almamaktadır:

İrmeyen şavm şalâtın remzine aḥvāline

Bu perestîş üzre Beytullāh’ı bilmez kâdadur (Kaya, 2022, 181).

1. Mecmuada Şiirleri Bulunan Şairler ve Şiirleri

1.1. Virânî

Tezkire, tarih kitapları ve edebiyat tarihlerinde ismine rastlanmayan Virânî’nin doğum tarihi ve yeri, ailesi, eğitimi, mesleği, vefat tarihi ve yeri bilinmemektedir. Şairin adına yer veren en eski kaynak 1129/1716-1717 yılında yazılan *Demir Baba Velâyetnâme*’dir. *Velâyetnâme*’de Virânî ile Demir Baba arasındaki bir münakaşaya yer verilmesinden (Kılıç ve Bülbül, 2011, 139-144) hareketle Virânî’nin 17. yüzyıl şairi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Usluer, 9 Eylül 2013; Kaya, 2022, 10). Çalışmamızda ele alınan mecmuanın ferâğ kaydında eserin Rebiyülahir 1039/Aralık 1629 yılında tamamlandığı bilgisine yer verilmiştir. Mecmuada Virânî’ye ait 64 şiire yer verilmesi, şairin en azından söz konusu tarihten önce şairlik rûştünü ispat ettiğini göstermektedir. 1629 yılında derlenen bir mecmuada Virânî’nin birçok şiirine yer verilmesinden hareketle -o yıllarda hayatta bile olsa- şairin en geç 17. yüzyılın ortalarına kadar yaşadığı ihtimalini doğurmaktadır.

Virânî’nin *Dîvân* ve *Risâle* olmak üzere iki eseri vardır. Bunlardan *Risâle* çeşitli nüshalarda *Risâle-i Fakr*, *Fakrnâme*, *İlm-i Câvidân*, *Nazm u Nesr-i Virânî Baba*, *Risâle-i Tasavvuf*, *İrşâdnâme*, *Risâle-i Virânî* vb. adlarla kaydedilmiş ve bu durum, *Virânî*’nin farklı eserleriymiş yanlışlığına sebep olmuştur (Usluer, 9 Eylül 2013). Virânî ve Virân Abdâl mahlaslarını kullanan şairin şiirlerinde Alevilik ve Hurufilik düşünceleri çok baskın bir şekilde görülür. Alevi-Bektaşî çevrelerinde yedi ulu ozandan biri olarak kabul edilen Virânî, Alevilik ve Hurufilik düşüncelerini şiirlerinde başarılı bir şekilde harmanlamış şairlerdendir (Usluer, 9 Eylül 2013).

Mecmuada Virânî’ye ait 64 şiire yer verilmiştir. Bu şiirlerden 61’i daha önce Adil Ali Atalay Vaktidolu, Hanım Burçin Sağır veya Taha Tuna Kaya tarafından yayımlanan *Virânî Dîvânı* neşirlerinde yer almaktayken 3’üne ise herhangi bir kaynaktan tesadüf edilememiştir. Mecmuadaki Virânî’ye ait bu şiirlerden daha önceki çalışmalarda yayımlanan 61 şiirin varak numaraları, nazım şekilleri, ilk mısraları ve yayımlandıkları çalışmalardaki¹ sayfa numaraları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

¹ *Virânî Dîvânı*’nın Taha Tuna Kaya tarafından neşredilen hâli, eser üzerine birçok nüsha gözden geçirilerek hazırlanmış en kapsamlı çalışmadır. Dolayısıyla çalışmamızda şiirlerin yayımlandıkları çalışmalardaki sayfa numaraları gösterilirken Kaya’nın çalışması ile iktifa edilmiştir.

Tablo 2: Vîrânî'nin Mecmuadaki Şiirlerinden Daha Önceki Çalışmalarda Yayımlanmış Olanlar

Varak Numarası	Nazım Şekli	Şiirlerin İlk Mısraları	Yayımlanan Çalışmalardaki Sayfa Numaraları
1b	Murabba	<i>Zî münâfîk kim bugün üstâda ikrâr eylemez²</i>	Kaya, 2022, 516
2a	Gazel	<i>Çâre çâre bulmadum abdâ³</i>	Kaya, 2022, 316
4a	Gazel	<i>Hızır-veş içmişem âb-ı hayât⁴</i>	Kaya, 2022, 331
4a-4b	Gazel	<i>Mazharı yüzi Hudâsın yâ Muhammed yâ 'Alî</i>	Kaya, 2022, 432-433
4b-5b	Murabba	<i>Gümânum kalmadı zâhid cihânda</i>	Kaya, 2022, 549-550
5b-6b	Murabba	<i>Vîrâne gönülümün şem'i çerâğı</i>	Kaya, 2022, 512-513
6b-7a	Murabba	<i>Gel ey mü'min muvaḥḥid Hâk bilirseñ</i>	Kaya, 2022, 510-511
7a-7b	Murabba	<i>Diñle imdi nuṭkumı kim ne direm ey dîn erî</i>	Kaya, 2022, 547
8a-8b	Murabba	<i>Şâh Ḥasan ḥulḳ-ı Rızâ'dan zâhir oldı her şıfâ⁵</i>	Kaya, 2022, 548
8b-9a	Murabba	<i>Bil Muhammed Muştafâ'dur fakrı fâhrullâhumuz</i>	Kaya, 2022, 520
9a-9b	Murabba	<i>Diñle imdi Muştafâ meddâḥıyam ey şehriyâr</i>	Kaya, 2022, 511-512
10a-10b	Murabba	<i>Yâ Muhammed Muştafâ vü yâ 'Aliyyü'l-Murtaẓâ</i>	Kaya, 2022, 506
10b, 22a ⁷	Murabba	<i>Yâ Muhammed Muştafâ yâ dînüm îmânum benüm</i>	Kaya, 2022, 524
11a	Gazel	<i>Aradan çık ferâgat ol selâmet der-kenâr eyle⁸</i>	Kaya, 2022, 407
11a-11b	Gazel	<i>Beri gel 'âşık-ı şâdık mekânun lâ-mekân eyle</i>	Kaya, 2022, 407-408
12a-12b	Gazel	<i>'Alî'dür cānumun cānânı zâhid</i>	Kaya, 2022, 141-142
12b	Gazel	<i>'Alî'nün yolına kurbāna geldüm</i>	Kaya, 2022, 334-335
12b, 20a ⁹	Gazel	<i>Nefsın idrāk itmeyen Raḥmān bilmez kimdürür</i>	Kaya, 2022, 180
13a	Gazel	<i>Her sâ'atde ḥaṭṭ-ı zātuñdan beşâretler gelür</i>	Kaya, 2022, 200
13b	Gazel	<i>'Ârif saña bir söz diyeyüm cāna berâber¹⁰</i>	Kaya, 2022, 200-201
14b-15b	Gazel	<i>Anuñ kim derdine Ḥaydar devâdur</i>	Kaya, 2022, 197-198

² Bu şiirin yayımlanmış çalışmalardaki 4. bendinin son iki mısraı ile son 3 bendi mecmuada eksiktir. Bunun sebebi, ilgili kısımdaki varağın -muhtemelen yırtılma veya kopmaya bağlı olarak- eksik olmasıdır. Bu husus, reddâdeden anlaşılmaktadır.

³ Bu şiirin *Dîvân*'da mevcut olan ilk 12 beyti mecmuada eksiktir. Mecmuada şiirin bu mısraıyla başlayan beytinden itibaren olmak üzere 5 beyti mevcuttur. Bunun sebebi reddâdeden de anlaşıldığı üzere bu aralıktaki varağın kopmuş olmasıdır.

⁴ Bu şiirin *Dîvân*'daki ilk 16 beyti mecmuada eksiktir. Mecmuda bu mısraıyla başlayan beyitten itibaren şiirin 5 beytine yer verilmiştir.

⁵ Şiirin son bendi mecmuada eksiktir.

⁶ Şiirin ilk bendi mecmuada eksiktir.

⁷ Bu kısımda mecmuanın dijital görüntülerinin sırası karıştırılmıştır.

⁸ Bu mısra, şiirin makta beytinin son mısraıdır. *Dîvân*'da toplam 11 beyitten oluşan şiirin mecmuada yalnızca bu mısraı yer almıştır. Reddâdeden de anlaşıldığı üzere bu şiirin olduğu kısımda sayfa eksikliği söz konusudur.

⁹ Bu kısımda mecmuanın dijital görüntülerinin sırası karıştırılmıştır.

¹⁰ Makta da dâhil olmak üzere şiirin son 4 beyti mecmuada eksiktir. Reddâdeden anlaşıldığı üzere bu kısımda bir sayfa kopmuştur.

15b-16b	Gazel	<i>Biz Urum abdâliyuz îmânumuz</i>	Kaya, 2022, 253-254
17a-18b	Murabba	<i>Ĥamdülillâh çün irişdüm âstâna men gulâm</i>	Kaya, 2022, 525-526
18b-19a	Gazel	<i>Ey gönül ĥakdan temennâ kıl sıfâtı gözlegil</i>	Kaya, 2022, 300
19a-19b	Gazel	<i>Ey bûlbûl-i gülşen gel gülzâra sücûd eyle</i>	Kaya, 2022, 415-416
19b-20a ¹¹	Gazel	<i>Ey şanem diyvir nedür levĥ-i ruĥuñda allar</i>	Kaya, 2022, 228
20a-20b	Gazel	<i>Zâhid-i ĥod-bîñ[i] gör Allâh bilmez ĥandadır</i>	Kaya, 2022, 181-182
20b-21a	Gazel	<i>Kimûñ kim zikri fikri Murtażâ'dur</i>	Kaya, 2022, 196-197
21b	Gazel	<i>Ey cemâlûñ sûre-i seb'a'l-meşâniden gelür</i>	Kaya, 2022, 199
22a-23a	Murabba	<i>Yâ Muĥammed Muştafâ yâ ĥatm-i şâh-ı mürselîn</i>	Kaya, 2022, 533-534
23a-23b	Gazel	<i>Ėible-gâhumdur Muĥammed Muştafâ</i>	Kaya, 2022, 117-118
23b-24a	Gazel	<i>Dilberâ akşâ murâdum sen şehe olmak yaĥîn</i>	Kaya, 2022, 360
24a-25a	Murabba	<i>Ey ma'ânî burcınûñ taĥtında sultânum elif</i>	Kaya, 2022, 521
25a-26a	Gazel	<i>Her demde lisânumda cismümde vü cânumda</i>	Kaya, 2022, 489-490
26a-26b	Gazel	<i>İriřdi fażl-ı Yezdân'ûñ bize feyz-i kemâlinde</i>	Kaya, 2022, 358-359
26b	Gazel	<i>Meded ey 'âlemûñ settârî Ĥaydar</i>	Kaya, 2022, 166
27a	Gazel	<i>Kâf [u] nûn emrine geldi sözümüz ey bi'l-fuzûl¹²</i>	Kaya, 2022, 347-348
27b-28a	Gazel	<i>Eyâ zâhid beri gel bil sıfâtûñ</i>	Kaya, 2022, 285
28a-29b	Gazel	<i>Cûşa geldi baĥr-i dil Nîl kaynadı şanki ĥabâb</i>	Kaya, 2022, 126-128
29b	Gazel	<i>Ža'îf' abdem Ĥudâ'dandur ümîdüm</i>	Kaya, 2022, 329-330
30a-30b	Gazel	<i>Baĥr-i fenâda her kime âl-i 'Alî delîl olur</i>	Kaya, 2022, 230-231
30b-31b	Gazel	<i>Ėudret-i Ĥaĥķ'ı görüp çağırırım dost dost</i>	Kaya, 2022, 484-485
31b-32a	Gazel	<i>Ey gönül olmak dilerseñ mu'teber</i>	Kaya, 2022, 238
32a-32b	Gazel	<i>Ey güzeller şâhı gel bu yaña biñ kan olmadın</i>	Kaya, 2022, 537
32b	Gazel	<i>Ey yâr-i velâ-dârum yoluñda kıyan câna¹³</i>	Kaya, 2022, 385
33a	Murabba	<i>Nuĥķına bend oldu 'âlem mîve yitürdi şecer¹⁴</i>	Kaya, 2022, 550-551
45b-46a	Gazel	<i>Şükr [ü] minnet kim iriřdi fażl-ı Ĥaĥ Yezdân bize</i>	Kaya, 2022, 416-417
46a-46b	Gazel	<i>Her kim ki cân-ıla sever şâh-ı velâyeti</i>	Kaya, 2022, 463
46b-47a	Gazel	<i>Nebîlerdür benüm cismümde cânum</i>	Kaya, 2022, 335-336
47b	Gazel	<i>Şehâ ĥaĥtûñ ĥesâbı dürlü dürlü</i>	Kaya, 2022, 380-381
47b-48a	Gazel	<i>Luĥf [u] in'âmı irişdi yine ol şâhuñ bize</i>	Kaya, 2022, 386-387
48a-48b	Gazel	<i>Ĥudâyâ dîn-i İslâmam Muĥammed Muştafâ'îyem</i>	Kaya, 2022, 333-334
48b-49a	Gazel	<i>Lâ fetâ illâ 'Alî'dür fażl-ı Ĥaĥ Yezdânumuz</i>	Kaya, 2022, 241
49b-50a	Gazel	<i>Ĥudâ vü Muştafâ'nuñ bendesiyem</i>	Kaya, 2022, 326

¹¹ Bu kısımda mecmuanın dijital görüntülerinin sırası karıştırılmıştır.

¹² Matla da dâhil olmak üzere şiirin ilk 10 beyti mecmuada eksiktir.

¹³ Mecmuada bu şiirin yalnızca matla beytinin ilk mısraı mevcuttur. Şiirin geri kalan kısmı eksiktir.

¹⁴ Bu şiirin ilk bendi ile ikinci bendin ilk mısraı mecmuada eksiktir.

50a-51b	Gazel	<i>Benüm 'aqlum bir 'ibret cāya düşdi</i>	Kaya, 2022, 443-445
52a-52b	Gazel	<i>Bu cihānuñ varını var eyleyen ey bü'l-heves</i>	Kaya, 2022, 262-263
53a-54a	Gazel	<i>Murtaẓā'dur görinen kevn [ü] mekân içinde</i>	Kaya, 2022, 404-405
54a-54b	Gazel	<i>Keşreti ref' eylegil gir vaḥdetüñ deryāsına</i>	Kaya, 2022, 405
58a-59b	Müseddes	<i>Ey mevālī diñle imdi nuṭk-ı ḥaḳḳ-ı Fazlullāh</i>	Kaya, 2022, 594-595
78a	Gazel	<i>Biz Urum abdāhiyuz Ḥaydar durur sulṭān bize</i>	Kaya, 2022, 409-410
82a-82b	Gazel	<i>Gele gele gele gele şāh-ı cihānum¹⁵</i>	Kaya, 2022, 316-317

Virânî'ye ait mecmuadaki 3 şiir ise şimdiye kadar yapılmış *Virânî Dîvânı* neşirlerinde bulunmamaktadır. Bu şiirlerden ikisi aruz vezniyle yazılmıştır. Diğerisi ise şeklen mütekerrir murabba veya nefesi andırmaktadır. Söz konusu şiirler şu şekildedir:

1.

[Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

*Gel beyān idem saña diñle cevāb
Vechüñe dirler senüñ ümmü'l-kitāb*

*Dört muḥālîf nesneden cem' eyledi
Ḥāk ü âteş bād-ı t̤āhirdü[r] ki āb*

*Dördüni kıldı mürekkeb bî-kuşūr
Dile geldi virdi müfreden¹⁶ cevāb*

*Yazdı anda Fātiḥa'nuñ süresin
Açdı andan cümle 'ilme dal [u] bāb*

*Kāf-ıla hā'nuñ rumūzın bildürür
'Üd¹⁷ çengi defî k̤ānün [u] rebāb*

*Şeş cihetden gösterür sekiz vücūd
Dördi aşlı dördi fer'i bā-şitāb*

*Ye ile vāv'ı ki taḳsīm eyledi
Lā fetā sırr-ı beyānın vech-i şāb*

*Bu kelām olduḳda bu resme tamām
Kün şadāsı irdi ḥazretten ḥiṭāb*

*'Aynla cīm gösterüp geldi şıfāt
Faẓl-ı ḥaḳdan gel bu rāha toḡrı ṭab*

*Cümle ma'nā bu mu'ammādan gelür
Añlayan insān olur bilmez kilāb*

*Bu rumūzı saña şorşalar gerek
Añlar-iseñ ḡam degül yevmü'l-ḥisāb*

*Bilmez-iseñ bu şıfāt tebdîl ola
Yā ayu yā yā sıçan yāḥūd ḡurāb*

*Kim ne içün bilmedüñ bu şüreti
Ref' olup senden göriserseñ 'azāb*

*Yire göge aya güne bir nazar
Eyle kim¹⁸ görine remz-i māh-tāb*

*Şubḥ u şām vechüñ rumūzın bildürür
Maḡrib ü maşrıḳ deminden āfiṭāb*

*Anlaruñ remzi rumūzı olmasa
Zulmet olurdu oḳunmazdı kitāb*

*Kün kelāmı kalḳicek bu dünyeden
Dünyeden ḳalmaz eṣer uş dört kitāb*

*Bunu remz eyler heme 'ilm [ü] 'ulūm
Hem daḥi çarḥ-ı medārı āsiyāb*

¹⁵ Bu şiirin yazı stili farklıdır. Dolayısıyla bu şiirin daha sonra mecmuanın eline geçtiği biri tarafından mecmuaya eklenmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

¹⁶ müfreden: Metinde “müfreden” şeklinde t (ت) ile yazılmıştır.

¹⁷ Bu kelime, metinde Türkçe telaffuz esas alınarak “اود” şeklinde imla edilmiştir.

¹⁸ eyle kim: Bu kısım metinde “eyle tā kim” şeklindedir.

Ey Vîrânî vech-i âdem vech-i Hâk

Hâk budur ¹⁹ والله اعلم بالصواب (Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 2b-3b)

2.

[Müfte'ilün mefâ'ilün müfte'ilün mefâ'ilün]

*Her ki 'Alî'nün âline bende-i hâk gûlâm olur
Rûhına 'âkıbet anuñ [ki] hezârân selâm olur*²⁰

*'Aşk-ı ilâhî riştesin Haydar'a kim ki bağladı
Cân [u] gönülden ey ahlî her işi bil tamâm olur*

*Râh-ı 'Alî'de varını zerreye saymayan kişi
Ehl-i şehâdet içre bil cümleden ol be-nâm olur*

*Âl-i 'Alî'ye cân [u] dil vermeyenün 'âkabeti
Cehl marîzine düşüp kûr u kerî cüdâm olur*

*Zerrece mihr-i Haydar'ı levh-i dil üzre nakş iden
Mülk-ile mâl [ü] manşibuñ²¹ cem'i aña harâm olur*

*Çün [u] çirâdan el çeküp terk-i hevâ-yı nâs iden
Kible vü secde-gâh aña on iki şâh imâm olur*

*Düşmeni şâh-ıla bir ân dursa Vîrânî derd-mend
Başına ol sâ'at anuñ şubh şifâtı şâm olur*²² (Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 16b-17a)

3.

*Ey şafte-i zamâne gör ne 'ayândur
Hulûkî nîkû-bûd[d]ur gör ne beyândur
Gitdi şerî'at tarîkat âhîr-zamândur
Taḥkîk bilseñ sen devr-i vîrândur*

*Rüşvet yimege her biri bir pehlevândur
Taḥkîk bilseñ sen devr-i vîrândur*

*Kanı abdâl içinde nâ-niyâz-ı erkân
Lutf [u] seḥâvet [u] edeb [ü] erkân
Birinde ḥaḳîkat kalmadı bir oldı hemân
Taḥkîk bilseñ [sen] devr-i vîrândur*

*Şadâ-yı ene'l-ḥaḳḳ irişdi gördi âsmâna
.....²³ iseñ gel düşme gümâna
Taḥkîk bilseñ sen devr-i vîrândur*

*Kimi kâdî-i müderris nâ'yib-i dânişmenddür
Birinde ma'rifet yok dâ'im işi noḳşândur*

*.....²⁴ karışdı ser-â-ser kalmadı birlik
Oğul ata-y-ile idemez oldı dirlik
Zuhûr-ı 'âlem oldı kırıldı senlik benlik
Taḥkîk bilseñ sen devr-i vîrândur*

¹⁹ Doğrusunu ancak Allah bilir.

²⁰ Bu mısraın üçüncü tef'ilesinin üçüncü mısraında zihaf söz konusudur.

²¹ manşibuñ: Bu kelime metinde “manşubuñ” şeklinde yazılmıştır.

²² Bu mısraın ikinci tef'ilesinin ilk hecesi zihafıdır.

²³ Metinde bu kısım birliktedir. Bir mısraının daha sığacağı bir bölüm boş bırakılmıştır.

²⁴ Bu kısım metinde boş bırakılmıştır.

*Kanı bir 'aşıq-bâz-ı lâ-mekânî
Tarîkatde ola cism-ile cânı
Serildi sırrı süveydâ oldu nihânı
Taḥkîk bilseñ sen devr-i vîrândur*

*İ'tibâr kalmadı evliyâ-yı enbiyâya
Şöhret aldı bakılmaz oldu gedâyâ
(Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 79a-80a)*

*Bî-ṭa'âler peydâ oldu lâ-nihâye
Taḥkîk bilseñ sen devr-i vîrândur*

*Bu Vîrân Abdâl ol âḥîr vîrândur
Bende-i âl-i nebî şâh-ı merdândur
Dilümde Zebûr Tevrât İncîl Furḳân'dur
Taḥkîk bilseñ sen devr-i vîrândur*

1.2. Sürûrî-i Acem

Tezkirelerde Sürûrî-i Acem, Sürûrî-i Şarkî, Sürûrî Çelebi, Sürûrî Efendi vb. adlarla zikredilen Sürûrî'nin doğum ve vefat tarihleri bilinmemektedir. Acem diyarından Anadolu'ya geldiği için Sürûrî-i Acem olarak vasıflandırılmıştır. Kaynaklarda Yavuz Sultan Selim veya Kanunî Sultan Süleymân devrinde vefat ettiği bildirilmiştir. Latîfî ve Gelibolulu Âlî tarafından şairliği ve şiirleri övülmüştür (Köksal, 19 Eylül 2013). Sürûrî'nin şiirlerinde Hurufilik düşüncesinin temel ilkelerine yer verildiği görülmektedir. Paşa Kârimov, *Sürûrî Dîvânı*'nın Fîrûz Refâhî Alemdârî tarafından Tahran'da yayımlanan baskısı için yazdığı ön sözde; Sürûrî'nin, Nesimî ve Alî Şîr Nevâyî gibi şairlerden etkilendiğini belirtmiş ve başta Fuzûlî olmak üzere kendisinden sonraki birçok şairi etkilediğini dile getirmiştir. Kârimov, Sürûrî ile Fuzûlî'nin şiirleri mukayese edildiğinde Fuzûlî tarafından Sürûrî'nin birçok şiirine nazire yazıldığını da ilave etmiştir (2012, 27-42).

Sürûrî'nin günümüze ulaşan tek eseri *Türkçe Dîvânı*'dır. *Sürûrî Dîvânı*, Saule Şaripbekova tarafından yüksek lisans tezi (2001) ve Fîrûz Refâhî Alemdârî tarafından kitap olarak neşredilmiştir (Alemdârî, 2012). Mecmuada Sürûrî-i Acem'in Hurufilik düşüncesinin mahsulü olan 1 gazeline yer verilmiştir. Söz konusu gazel hem *Dîvân*'ın Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 3777 numarada kayıtlı nüshasında (24a) hem de Alemdârî'nin kitabında (2012, 216) mevcuttur. Bahsedilen gazelin ilk beyti şu şekildedir:

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

Ey gönül ço [bu] fenâ mülkin beḳâyı gözlegil

Geç bu miḥnet-hânedan dâru'ş-şafâyı gözlegil (Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 11b; Sürûrî-i Acem, Hacı Mahmud Efendi 3777, 24a; Alemdârî, 2012, 216).

1.3. Caferî

Doğum ve vefat tarihleri bilinmeyen Caferî'nin 16. yüzyıl şairi olduğu tahmin edilmektedir. Nitekim bu çalışmanın bahis mevzuu olan mecmuanın 1039/1629 yılında tamamlanmış olması, bu tahmini kuvvetlendirmektedir. Caferî, bir şiirinde adını Pîr Ahmed, pirini ise Şâh Şerefüddîn şeklinde bildirmiştir. Alevi-Hurufî bir şair olan Caferî'nin, şiirlerinde Hz. Alî ve ailesi ile on iki imâm sevgisi baskın bir şekilde görülür. Onun şiirlerinde aynı zamanda Bektaşîliğin düşünce dünyasının izlerine de rastlanılmaktadır. Şair, mezhebini Haydarî ve Caferî olarak bildirir (Bedir, 2004, 2-7).

Caferî'nin günümüze ulaşan tek eseri *Dîvânı*'dır. Eser, Fatma Zehra Bedir tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır (2004). Alevi-Hurufî şairlerin

şiiirlerinden numuneler barındıran mecmuada Caferî'ye ait 1 gazele yer verilmiştir. Bedir'in çalışmasında da yer alan bu gazelin ilk beytinin bir mısraı mecmuada farklıdır. Tamamı 20 beyitten oluşan gazelin birinci beyti şu şekildedir:

[Müfte' ilün mefâ' ilün müfte' ilün mefâ' ilün]

Cân-ı cihâna virmezem zerrece ħubb-ı Ħaydar'ı

Ey baña 'arz iden yûri memleket-i Sikender'i (Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 40b; Bedir, 2004, 242).

Caferî'nin söz konusu gazelinin -mecmuadaki birinci beyti hariç- tamamı akis sanatının başarılı bir örneğidir. Konuya örnek teşkil etmesi adına şiiirin makta beyti aşağıda verilmiştir:

Oldı kemîne kemteri Ca'ferî âl-i Ħaydar'uñ

Ca'fer[î] âl-i Ħaydar'uñ oldı kemîne kemteri (Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 41b; Bedir, 2004, 243).

1.4. Tebrîzî

Mecmuada Tebrîzî mahlaslı bir şaire ait 11 beyitlik Farsça bir şiiir bulunmaktadır. Şuarâ tezkireleri ve edebiyat tarihlerinde adına rastlanmayan Tebrîzî'nin kimliği tespit edilememiştir. Ancak mecmuanın 1039/1629 yılında tertip edildiği bilindiğine göre şairin en geç 17. yüzyıl şairi olduğu tahmininde bulunmak mümkündür. Tebrîzî'nin söz konusu şiiiri şu şekildedir:

[müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün
müstef' ilün]

ای دل درین اخر زمان خود راز محنت و ارهان
گر نشنوی پندم ز جان فردا ببینی قلتبان²⁵

گویي مسلمان زادهام و از بند کفر آزادهام
در علم دین جان دادهام فردا ببینی قلتبان²⁶

دورار حقیقت درمجاز گه کرد کردی گه دراز
یعنی ادا کردی نماز فردا ببینی قلتبان²⁷

بالای این منبرکهن درمیفشانی درسختن
میگو ولی خود کن مکن فردا ببینی قلتبان²⁸

ای قاضی رشوة ستان از بهر سودی درزیان
میخور ز بیت المال نان فردا ببینی قلتبان²⁹

ای محتسب با لشکرت باطره چرم خرت
ای خاک برفرق سرت فردا ببینی قلتبان³⁰

بگشا ز حلق خود گره چیزی بخور چیزی بده
ابلیس میگوید مده فردا ببینی قلتبان³¹

ای شاعر پرگفتگو خش برده ره مو بمو
گفتار هست کردار کو فردا ببینی قلتبان³²

درویش درهر دو سرا آمد بمعنی مقتدا
تو شاه را گویی گدا فردا ببینی قلتبان³³

²⁵ Ey gönül! Bu son zamanında kendini sıkıntıdan kurtar. Nasihatimi can kulağıyla dinlemezsen yarın hilekâra rastlayacaksın.

²⁶ Diyorsun ki Müslüman doğdum, küfür zincirinden azadeyim, din ilmi uğruna can verdim. Yarın hilekâra rastlayacaksın.

²⁷ Hakikatten uzak, mecaz peşinde koştun. Bazen salladın bazen de sözü uzattın yani namaz kıldın sandın. Yarın hilekâra rastlayacaksın.

²⁸ Bu eski minberin üstünde inci gibi sözler saçyorsun. Yapın diye söylüyorsun ama kendin yapmazsın. Yarın hilekâra rastlayacaksın.

²⁹ Ey rüşvet alan kadı! Kazanç uğruna zarar ediyorsun. Beytûlmalden lokma yemeye devam edersen yarın hilekâra rastlayacaksın.

³⁰ Ordun ve eşeğinin deri kamçısı olan ey muhtesip (zabit)! Başına toprak dökülsün (kül başına, öl). Yarın hilekâra rastlayacaksın.

³¹ Boğazındaki düğümü çöz, biraz ye, biraz ver. Şeytan "sakın verme" diyor. Yarın hilekâra rastlayacaksın.

³² Ey çok konuşan şair! Yolu adım adım hoşlukla aşyorsun. Ama söz var icraat/eylem yok. Yarın hilekâra rastlayacaksın.

³³ Derviş, iki dünyada da hakikatin rehberi oldu. Sen şaha dilenci dersin, yarın hilekâra rastlayacaksın.

کردی سوي کعبه سفر تاجمے گردد سیم زر
حاجی شدی با این هنر فردا ببینی قلتیان³⁴

بشنو ز تبریزی سخن تو گوش دار و دم مزن
گر دم زنی از ما و من فردا ببینی قلتیان³⁵
(Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma
Eserler 548, 42b-43a).

2.5. Kalender Abdâl

16. yüzyılda yaşamış Bektaşî şairlerinden olan Kalender Abdâl'in divanı olmayıp çeşitli mecmualarda Kalender Çelebi, Kalender Şâh, Kalender Abdâl, Cîvân, Cîvân Kalender vb. mahlaslarla kayıtlı şiirleri mevcuttur (Özmen, 1998, II/23). Şuarâ tezkirelerinde adı geçmeyen şairin tarih kitaplarında 1526 yılında Mohaç Seferi sırasında Orta Anadolu'da Safevîlerin desteğiyle başlayan Kalender Şâh İsyanı dolayısıyla adı sıkça zikredilmiştir. İsyanı başlatan kişi ile bahsedilen Bektaşî şairin aynı kişi olup olmadığı muğlaktır. Ancak özellikle Peçevî, Solak-zâde, Münecimbaşı gibi tarihî kaynaklar; isyanı başlatan Kalender Şâh'ın, Hacı Bektâş-ı Velî soyundan gelip Balım Sultân'dan sonra Hacı Bektâş-ı Velî Dergâhı'na postnişin olduğu hususunda müttefiklerdir (Suçkar, 2022, 153). Hem hece hem de aruz vezniyle başarılı şiirler yazan Kalender Abdâl, Alevilik ve Bektaşîliğin yanı sıra Hurufilik düşüncesine de şiirlerinde yer vermiştir. Bilhassa Hz. Alî ve ailesi ile on iki imama bağlılığını dile getiren şairin bazı şiirleri bestelenmiştir. Bahsedilen isyanı başlatan tarihi şahsiyet ile mecmuada şiiri verilen Bektaşî şairin aynı kişi oldukları varsayıldığında şairin vefat tarihi 1527 olur (İlgürel, 2001, 249).

Mecmuada Kalender Abdâl'in 7 beyitten müteşekkil on iki imam sevgisini işleyen bir şiirine yer verilmiştir. Kalender Abdâl'in muhtelif mecmualardaki şiirlerinin yayımlandığı çalışmalarda yer almayan bu şiir şu şekildedir:

[Mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün]

Münezzeh bilmişüz fâzîl-ı Hudâ'yı

Ki ferd-i vâhid-i zü'l-kibriyâ'yı

Takîvü bâ-Nakî Şâh 'Askerî hem

Çağır ihlâşla şâhib-i zamânı

Bi-hamdillâh ki gördük cân göziyle

Cemâl-i Muştafâ vü Murtaẓâ'yı

Ve ger mü'min iseñ mevâlî 'âşık

Şağın incitme ber-derd ehl-i cāmı

Hasan 'aynum Hüseyin çeşmüm çerâğı

Ki cāndan sevmişem Zeynül'abâ'yı

Cihân varı oda yansa Kalender

Komaz elden şehîd-i Kerbelâ'yı

(Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma

Eserler 548, 44a-44b).

Muhammed Bâkır'ı Ca'fer'den iste

Kemâl-i Kâzım-ı Mūsâ Rıẓâ'yı

2.6. Hatâyî

25 Receb 892/17 Temmuz 1487 tarihinde Erdebil'de doğan Şâh İsmâîl, Safevî Devleti'nin kurucusudur. Henüz bir yaşındayken babasını kaybetmiş ve bunun neticesinde çalkantılı bir çocukluk geçirmiştir. Belli bir yaşa kadar Şeyh Haydar'ın müritleri tarafından korunan Şâh İsmâîl, Akkoyunlu şehzadeleri arasındaki taht mücadelelerinden istifade ederek Akkoyunlu hâkimiyetine son vermiş ve 1501 yılında

³⁴ Kâbe'ye hacca gittin ama altın ve gümüş toplamak için. Böyle bir hünerle hacı oldun, yarın hilekâra rastlayacaksın.

³⁵ Tebrîzî'nin sözlerini dinle, kulak ver ve ses çıkarma (sus). Eğer "ben" ve "biz" diye konuşursan yarın hilekâra rastlayacaksın.

Safevî Devleti'ni kurmuştur. İktidarı sırasında Özbekler ve Osmanlı Devleti ile çeşitli savaşlar yapmış; Özbek hükümdarlarından Şeybânî Hân'ı mağlup etmiş, Osmanlı padişahlarından II. Bâyezîd ile siyasi gerilim yaşamış ve 23 Ağustos 1514 yılında Yavuz Sultan Selim komutasındaki Osmanlı Devleti ile Çaldıran Savaşı'nı yapmış ve yenilgiye uğramıştır. Çaldıran Savaşı'ndaki mağlubiyetinden sonra buhrana kapılan Şâh İsmâîl, 19 Receb 930/23 Mayıs 1524 tarihinde Tebriz'de vefat etmiştir (Gündüz, 2010, 253-254; Macit, 2017, 27-29; Deniz, 2023, 778).

Hatâyî mahlasıyla Farsça ve Türkçe şiirler yazan Şâh İsmâîl, Safevî sarayında Türkçe şiir yazma geleneğinin mimarlarından. Osmanlı şiirinin kalıplaşmış söz ve mazmunlarını başarılı bir şekilde kullanan Hatâyî, şiirlerinde özellikle Alevi-Bektaşî şairlerde olduğu gibi Hz. Ali ve ailesi ile on iki imam sevgisini yoğun bir şekilde işlemiştir. Onun bu mihverdeki şiirleri Alevi-Bektaşî tekkelerinde benimsenmiş, bestelenmiş, tanzîr edilmiş ve birçok mecmua ve cönke dâhil edilmiştir. Alevi-Hurufî şiirlerden müteşekkil bu çalışmaya konu olan mecmuada da Hatâyî'nin on iki imam sevgisini işlediği bir şiirine yer verilmiştir. Söz konusu şiir, Muhsin Macit tarafından neşredilen *Hatâyî Dîvânı*'nda yer aldığından yalnızca şiirin ilk beyti aşağıda verilmiştir:

[Meḡâ'îlün meḡâ'îlün fe'ûlün]

Hakikat baḡr-i zât-ı ekber oldı

Şifâtından anuñ bir gevher oldı (Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 44b; Macit, 2017, 244)

2.7. Kanberî

Doğum ve vefat tarihleri bilinmeyen Kanberî'nin 16. yüzyıl Bektaşî şairlerinden olduğu tahmin edilmektedir. Kanberî'ye ait müstakil bir eser günümüze ulaşmamıştır. Alevi-Bektaşî şairlerin şiirlerini derleyen mecmua ve cönklerde bazı şiirleri mevcuttur. Şairin eldeki şiirlerinden hareketle vahdet-i vücûd felsefesinin yanı sıra Alevilik, Bektaşilik ve Hurufilik düşüncelerinin ilkelerine şiirlerinde sıklıkla yer verdiği görülmektedir (Özmen, 1998, 2/501).

Çalışmamızda ele alınan mecmuada Kanberî'ye ait 7 bentlik bir müseddes bulunmaktadır. Bu müseddeste Hz. Alî, on iki imam ve Hacı Bektâş-ı Velî sevgisi işlenmiştir. Söz konusu müseddesin tamamı İsmail Özmen tarafından yayımlanan *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi* adlı eserde yer aldığından aşağıda şiirin yalnızca birinci bendi verilmiştir:

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

Ey şeh-i mülk-i velâyet vey Hak'un kudret eli

Âsitân-ı Ka'besine yüz sürüp didük belî

Ravza mıdur işigüñ yâ bağ-ı rıdvānuñ gülî

Medhûñ okur cân [u] dilden her şehir cân bülbülî

Es-selâm ey hādî-i rāh-ı Hudā nesl-i 'Alî

Es-selâm ey kuṭb-ı 'ālem Hacı Bektâş-ı Velî (Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 62a-63a; Özmen, 1998, 2/501).

2.8. Vahdetî

Doğum tarihi bilinmeyen Vahdetî'nin 16. yüzyıl şairi olup Bosna'da doğduğu rivayet edilmektedir. Şairin ailesi, tahsili, eğitimi, arkadaşları ve çevresi, Bosna'dan ayrıldığı tarih vb. hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Şiirlerinde Arapça ve Farsçaya olan hâkimiyetinden iyi bir eğitim aldığı tahmin edilmektedir. *Dîvân*'ında yer alan bir tercî-i bendden hareketle Sersem Ali Baba'ya intisap ettiği anlaşılan Vahdetî; Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hacı Bektâş-ı Velî ve on iki imama derin bir muhabbet duyan Bektaşî-Hurufî şairlerdendir. Şiirlerinde, Hurufilik düşüncesinin terminolojisini çok bariz bir şekilde kullanmıştır. Kaynaklarda Vahdetî'nin 1598 yılında Ereğli'de vefat ettiği bildirilmiştir (Özmen, 1998, 2/541-542; Öztürk, 2006, XIV-XV). Şairin Hurufiliği benimsediği için dinsizlikle suçlanıp "Mülhid" lakabıyla anıldığı rivayet edilmektedir (Tan, 2007, 523). Vahdetî'nin *Dîvân*'ı günümüze ulaşmış olup Yılmaz Öztürk tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Aynı zamanda Vahdetî mahlaslı bir şair tarafından yazılmış ancak Bosnalı Vahdetî'ye ait olup olmadığı bilinmeyen *Tercüme-i Sad-Kelime-i Hazret-i Murtazâ* ve kırk hadisin manzum olarak Türkçeye tercüme edildiği iki eser daha mevcuttur. Bu iki eser de bilimsel çalışmalara konu edilmiştir. Bunlardan ilki Âdem Ceyhan (2004),³⁶ ikincisi ise Mustafa Yunus Gümüş ve İdris Söylemez (2019)³⁷ tarafından transkripsiyonlu olarak Latin alfabesine aktarılmıştır.

Alevî-Hurufî şairlerin şiirlerinden derlemeler mahiyetindeki mecmuada Vahdetî'nin Hz. Ali, ehl-i beyt, on iki imam, Hacı Bektâş-ı Velî ve Balım Sultan'a olan sevgisini işlediği bir şiiri mevcuttur. Bu şiir, Vahdetî'nin şiir numunelerini içeren bütün çalışmalarda yer alıp her bendi vasıta beytiyle birlikte 12 mısradan oluşan 7 bentlik bir tercî-i benddir. Ancak mecmuada bu şiirin büyük bir kısmı reddâdeden de anlaşıldığı üzere sayfa kopmasından dolayı eksiktir. Mecmuada şiirin ilk bendinin tamamı, ikinci bendinin ilk üç mısraı ve yedinci bendinin son sekiz mısraı bulunmaktadır. Söz konusu şiir, hem Öztürk'ün *Vahdetî Dîvânı* üzerine hazırladığı yüksek lisans tezinde (2006, 40-42) hem de İsmail Özmen (1998, 2/542-544), Abdülbaki Gölpınarlı (1963, 117-119) gibi araştırmacıların konuyla ilgili antolojilerinde yer aldığından şiirin yalnızca ilk bendinin ilk iki mısraı aşağıda verilmiştir:

[Fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün]

Baş çeküp burc-ı felekden yine rûz-ı ezelî

Doğdı hürşîd-i kemâl-i ezel-i lem-yezelî (*Mecmua-i Eş'âr*, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 63b).

³⁶ Söz konusu çalışma için bk. Ceyhan, Âdem. "Vahdetî'nin Sad-Kelime-i Hazret-i Murtazâ Tercümesi". *Ahîlik Araştırmaları Dergisi* 1/1 (Yaz 2004), 21-67.

³⁷ Söz konusu çalışma için bk. Gümüş, Mustafa Yunus – Söylemez, İdris. "16. Yüzyıl Şairlerinden Vahdetî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümesi". *Kalemname* 4/8 (Aralık 2019), 332-358.

2.9. Nesîmî

Tebrîz, Şîrvân, Bağdâd veya Şîrâzlı olduğu hakkında muhtelif rivayetler bulunan Nesîmî'nin doğum ve vefat tarihleri bilinmemektedir. Şiirlerinde Nesîmî'nin yanı sıra Hâşimî, Seyyid, İmâd, Alî ve Hüseyin gibi mahlaslar da kullanan şairin adı kaynaklarda Nesîmüddîn, İmâdüddîn, Emîr Seyyid İmâdüddîn vb. şekillerde kaydedilmiştir. Fazlullâh-ı Hurufî'nin halifelerinden olan Nesîmî, Hurufîlik düşüncesinin Türk şiirindeki en gür sesli savunucusudur. Hurufîliğin propagandasını yapmak amacıyla evvela talebelerinden Refî'î'yi Anadolu'ya göndermiş daha sonra kendisi de gelmiştir (Usluer, 20 Aralık 2013). Bazı kaynaklarda şairin 820/1417-1418 yılında idam edildiği bildirilmiş olsa da Fatih Usluer, 811/1408-1409 yılında tamamlanan Refî'î'nin *Beşâret-nâme*'sinde şairin idamının haber verilmesinden hareketle onun 1408-1409 yılından önce idam edildiği sonucuna ulaşmıştır (20 Aralık 2013). Buna göre Nesîmî'yi 15. yüzyılın başlarından önce yaşamış Hurufî bir şair olarak nitelendirmek gerekmektedir. Nesîmî'nin idam sebebi, Hurufîlik ve vahdet-i vücûd düşüncelerini savunuculuğudur. Zamanın ulemâ ve hükemâsı tarafından bu iki düşünce sistemi dinsizlikle özdeşleştirilmiş ve bu durum, şairin katline sebep olmuştur. Kaynakların çoğunda şairin Haleb'de katledildiği ve oraya gömüldüğü bildirilmiştir. Ancak Şîrâz'da gömülü olduğunu rivayet eden kaynaklar da mevcuttur. Kaynakların ittifak ettikleri diğer bir husus da derisi yüzülmek suretiyle öldürüldüğüdür (Ballı, 2010, 269; Erdoğan, 2015, 394-395). Nesîmî'nin *Türkçe Dîvân*, *Farsça Dîvân* ve *Mukaddimetü'l-Hakâyık* olmak üzere üç eseri günümüze ulaşmıştır.

Çalışmamızda ele alınan mecmuada 10'u gazel, 157'si tuyuğ olmak üzere Nesîmî'ye ait 167 şiire yer verilmiştir. Gazellerden 9'u Hüseyin Ayan (2002) tarafından yayımlanan *Nesîmî Dîvânı*'nda yer alırken 1'i ise söz konusu neşirde bulunmamaktadır. Ayan'ın *Dîvân* neşrinde bulunmayan gazel, M. Fatih Köksal (2009) tarafından Nesîmî'nin yayımlanmamış şiirlerinin neşredildiği makalede yer almaktadır. Mecmuadaki 157 tuyuğdan 7'si mecmuanın farklı sayfalarında tekerrür etmiştir. Mecmuadaki tuyuğlardan 121 tanesi Ayan'ın hazırladığı *Dîvân* neşrinde mevcuttur. Ayan'ın neşrinde bulunmayan tuyuğlardan 34'ü M. Fatih Köksal'ın Nesîmî'nin bilinmeyen tuyuğlarını yayımladığı makalede (2000), 2'si ise Mehmet Özdemir'in biri şairin neşredilmemiş şiirleri (2020a) diğeri ise şairin neşredilmemiş tuyuğları (2020b) üzerine hazırladığı çalışmalarda yer almaktadır. Köksal'ın, Ayan'ın neşrinde yer almayan tuyuğları yayımladığı çalışmasındaki tuyuğlardan birinin yalnızca son iki mısraı mevcuttur. Köksal, esas aldığı nüshada tuyuğun ilk iki mısraının eksik olduğunu belirtmiştir (2000, 194). Çalışmamızda ele alınan Alevi-Hurufî şiirler mecmuasında, söz konusu tuyuğun Köksal'ın çalışmasında eksik olan iki mısraı da mevcuttur. Bu mecmua vesilesiyle şimdiye kadar yapılan neşirlerde Nesîmî'nin iki mısraı eksik olan bir tuyuğunun tamamı gün yüzüne çıkarılmıştır. Köksal'ın yalnızca son iki mısraını yayımladığı tuyuğun, mecmuadaki tam hâli şu şekildedir:

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

Vech-i âdem oldı ol ism-i 'azîm

Muştâfâ şâhid hüvallâhü'l-'azîm

Anda mektûb oldı kâf [u] nûn [u] mîm

Görmedi d'v kaldı fî'n-nâri'l-cahîm (Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 76b).

Yukarıda tamamı verilen tuyuğun haricindeki Nesîmî'ye ait 166 şiir, muhtelif çalışmalarda yayımlanmıştır. Buna binaen çalışmamızda bu şiirlerin tamamı yerine yalnızca ilk mısralarına yer verilmiştir. Aşağıdaki tabloda bu şiirlerin mecmuada bulundukları varak numaraları, nazım şekilleri, ilk mısraları ve yayımlandıkları çalışmalardaki sayfa numaraları verilmiştir:

Tablo 3: Nesîmî'nin Mecmuadaki Şiirlerinden Daha Önceki Çalışmalarda Yayımlanmış Olanlar

Varak Numaraları	Nazım Şekli	Şiirlerin İlk Mısraları	Yayımlanan Çalışmalardaki Sayfa Numaraları
41b-42b	Gazel	<i>Nâr-ı cahîme ta'n ider 'aşk odunuñ harâreti</i>	(Ayan, 2002, 706)
43b-44a	Gazel	<i>Sendedür şol genc-i pinhân gezme her vîrâne-yi</i>	(Ayan, 2002, 753-754)
44a	Gazel	<i>Kişi kim ma'rifetde kâmil olmaz</i>	(Köksal, 2009, 97)
47a-47b	Gazel	<i>Cennete nisbet eyleyen bilmedi vech-i dilberi</i>	(Ayan, 2002, 736)
51b-52a	Gazel	<i>Yüzüñ bedri cihānuñ dānesidür</i>	(Ayan, 2002, 368)
52b-53a	Gazel	<i>Yüzüñ nūr-ı tecellî mazharıdır</i>	(Ayan, 2002, 320)
53a	Gazel	<i>Revā midur revā midur habîbî</i>	(Ayan, 2002, 725)
54b	Tuyuğ	<i>'Aşk imiş sîmurg u 'âşık küh-ı Kâf</i>	(Ayan, 2002, 826)
55a	Gazel	<i>Bir şenbe günü uğradum ol serv-i revāna</i>	(Ayan, 2002, 631)
55b-56a	Gazel	<i>Tecellî dutdı âfâkı cemālūñ şem'-i tâbından</i>	(Ayan, 2002, 585)
57b-58a	Gazel	<i>Şüretüñ naķşında her kim görmedi naķķaşını</i>	(Ayan, 2002, 737-738)
66a	Tuyuğ	<i>'Unşuruñ dört oldı haddüñ şeş cihāt³⁸</i>	(Ayan, 2002, 805)
66a	Tuyuğ	<i>Gelmişem kâlū belādan mey-perest</i>	(Ayan, 2002, 805)
66a	Tuyuğ	<i>Bir iki üç gün cihānda cāy-ı geşt</i>	(Ayan, 2002, 806)
66a	Tuyuğ	<i>Ey haṭṭuñ Hızr lebūñ āb-ı hayāt</i>	(Ayan, 2002, 805)
66a	Tuyuğ	<i>Ey cemālūñ kul hüvallāhu eḥad</i>	(Ayan, 2002, 808)
66a	Tuyuğ	<i>Ey ruḥuñ āyāt-ı envār-ı sıfāt</i>	(Ayan, 2002, 806)
66a	Tuyuğ	<i>Ey boyuñ Tūbā yüzüñ dārū'l-hulūd</i>	(Ayan, 2002, 808)
66b	Tuyuğ	<i>Ey ezel nūr-ı cemālūñ tā ebed</i>	(Ayan, 2002, 808)
66b	Tuyuğ	<i>Kim ki oldı tālî-i ḥaḳdan su'ūd</i>	(Ayan, 2002, 808)
66b	Tuyuğ	<i>Ey lebūñ āb-ı hayāt-ı sermedî</i>	(Ayan, 2002, 860)
66b	Tuyuğ	<i>Firḳatinūñ derdi baña kār eyledi</i>	(Ayan, 2002, 859)
66b	Tuyuğ	<i>Kāf-ıla nūndan yaratdı 'ālemi³⁹</i>	(Ayan, 2002, 857)
66b	Tuyuğ	<i>Ey şaṣuñ bŷy Mesîḥā'nuñ demi</i>	(Ayan, 2002, 856)
66b	Tuyuğ	<i>Zūlf-i 'anber-sāya virdüm gönŷümü</i>	(Ayan, 2002, 856)
67a	Tuyuğ	<i>Şol boyı ra'nāya virdüm gönŷümü⁴⁰</i>	(Ayan, 2002, 856)

³⁸ Bu tuyuğun ilk iki mısraı mecmuada eksiktir.

³⁹ Bu tuyuğa 77a'da tekrar yer verilmiştir.

⁴⁰ Bu tuyuğa aynı varakta iki defa yer verilmiştir.

67a	Tuyuğ	<i>Nā-gehān bir aya virdüm gönölümü</i>	(Ayan, 2002, 856)
67a	Tuyuğ	<i>Bir ‘acāyib şāha virdüm gönölümü⁴¹</i>	(Ayan, 2002, 821)
67a	Tuyuğ	<i>Ve ‘d-ḡuḡānuñ āfitābıdır yüzün</i>	(Ayan, 2002, 831)
67a	Tuyuğ	<i>Nūn Yāsīn mīm[e] virdüm gönölümü</i>	(Köksal, 2000, 190)
67a-67b	Tuyuğ	<i>Haşr ü neşrün āfitābıdır yüzün</i>	(Ayan, 2002, 829)
67b	Tuyuğ	<i>‘Aşıka İmān ile dīndür yüzün</i>	(Ayan, 2002, 830)
67b	Tuyuğ	<i>Şüret-i Hāk ‘dan işāretdür yüzün</i>	(Ayan, 2002, 829)
67b	Tuyuğ	<i>Maḡşerün ḡürşīd [ü] māhıdır yüzün</i>	(Ayan, 2002, 830)
67b	Tuyuğ	<i>Gel ki sensüz bī-ḡarār oldı gönül</i>	(Ayan, 2002, 834)
67b	Tuyuğ	<i>Dünyānuñ ehlinden uşandı gönül</i>	(Ayan, 2002, 834)
67b	Tuyuğ	<i>Çün senüñdür her ne kım var ey gönül</i>	(Ayan, 2002, 834)
68a	Tuyuğ	<i>Bī-vefā dünyādan uşandı gönül</i>	(Ayan, 2002, 835)
68a	Tuyuğ	<i>Ey ruḡuñ ‘aşkında ser-gerdān felek</i>	(Ayan, 2002, 828)
68a	Tuyuğ	<i>Āh idersem yanar āhumdan felek</i>	(Köksal, 2000, 190)
68a	Tuyuğ	<i>Her ne kım taḡdīr-i Yezdānī kılur</i>	(Ayan, 2002, 820)
68a	Tuyuğ	<i>Ṭalmışam şol bahre kım pāyānı yok</i>	(Ayan, 2002, 807)
68a	Tuyuğ	<i>Fazl-ı Hāk ‘dan çün hidāyet buldı ḡaḡ</i>	(Ayan, 2002, 826)
68a-68b	Tuyuğ	<i>Ey Hāk ‘a müştāḡ olan uş sende Hāk</i>	(Ayan, 2002, 826)
68b	Tuyuğ	<i>Gel ki sensüz cānumı yaḡdı fīrāḡ</i>	(Ayan, 2002, 826)
68b	Tuyuğ	<i>Gönölümü yaḡmaladı şol āli çoḡ</i>	(Ayan, 2002, 807)
68b	Tuyuğ	<i>‘Aḡreb oldı dünyenün ḡaḡı vü mār</i>	(Ayan, 2002, 818)
68b	Tuyuğ	<i>Çün Hāk ‘ı her yerde aydursın ki var</i>	(Ayan, 2002, 816)
68b	Tuyuğ	<i>Hāk te ‘ālānuñ kelām[ı] sendedür</i>	(Ayan, 2002, 810)
69a	Tuyuğ	<i>Hāk te ‘ālā çünki ādem özidür</i>	(Ayan, 2002, 811)
69a	Tuyuğ	<i>Gel muḡīṭ-i ‘aşḡ[a] bir kez dalagör</i>	(Ayan, 2002, 814)
69a	Tuyuğ	<i>Hāk te ‘ālā varlığı ādemdedür</i>	(Ayan, 2002, 813)
69a	Tuyuğ	<i>‘Aşıḡuñ adı neden abdālmiş</i>	(Ayan, 2002, 825)
69a	Tuyuğ	<i>Ey şaḡuñ her tārna biñ cān esīr</i>	(Ayan, 2002, 815)
69a	Tuyuğ	<i>Geldüm uş Hāk ‘dan getürdüm ḡoş ḡaber</i>	(Özdemir, 2020a, 488)
69a-69b	Tuyuğ	<i>Cevher-i ferd ādemün kânındadır</i>	(Ayan, 2002, 811)
69b	Tuyuğ	<i>Gel ki sensin ‘arş [u] kürsī sendedür</i>	(Ayan, 2002, 810)
69b	Tuyuğ	<i>Ey cemālün ḡüsline ḡayrān ḡamer</i>	(Ayan, 2002, 820)
69b	Tuyuğ	<i>Cennetün verdi ruḡuñ ḡül-zārıdır</i>	(Ayan, 2002, 817)
69b	Tuyuğ	<i>Āb [u] ḡāki eyledi çün ḡamīr</i>	(Ayan, 2002, 819)
69b	Tuyuğ	<i>Şüretün levḡinde kıldı Hāk zuḡūr</i>	(Ayan, 2002, 819)
69b	Tuyuğ	<i>Kāf [u] nūn ma ‘nīde küllī ma ‘nīdür</i>	(Ayan, 2002, 818)
70a	Tuyuğ	<i>Ḳaşlaruñ yayı benī ḡurbān ider</i>	(Ayan, 2002, 815)
70a	Tuyuğ	<i>Ay ile ḡüneş yüzün ḡayrānıdır</i>	(Ayan, 2002, 816)
70a	Tuyuğ	<i>Ey iki ‘ālemde ḡüsnuñ bī-naḡīr</i>	(Ayan, 2002, 814)
70a	Tuyuğ	<i>Şüretün muşḡafıdır ey bedr-i münīr</i>	(Ayan, 2002, 809)
70a	Tuyuğ	<i>Ger Hāk olduñ Hāk şıfātuñ ḡandadır</i>	(Ayan, 2002, 813)

⁴¹ Bu tuyuğa 71b’de tekrar yer verilmiştir.

70a	Tuyuğ	‘Aşıkun seyrânı ol ‘âlemeddür	(Ayan, 2002, 819)
70a-70b	Tuyuğ	Hağ te‘âlânun kelâmı nürdür	(Ayan, 2002, 815)
70b	Tuyuğ	Yâr elinden çün bize dil-keş gelür	(Ayan, 2002, 809)
70b	Tuyuğ	Hağğ’a yâr ol [kim] saña yâr ol yeter	(Ayan, 2002, 809)
70b	Tuyuğ	Ey güneş yüzlü cemâlün fitnedür	(Ayan, 2002, 819)
70b	Tuyuğ	Mâhumun yüzinden oldı perde dūr	(Ayan, 2002, 819)
70b	Tuyuğ	Ey gönül Hağ sendedür Hağ sendedür	(Ayan, 2002, 810)
70b	Tuyuğ	Şem’ine yüzün güneş pervânedür	(Ayan, 2002, 818)
71a	Tuyuğ	Fitnenün başı gözün sevdâsıdır	(Ayan, 2002, 810)
71a	Tuyuğ	Ey harâmî gözlerün yağmâcılar	(Ayan, 2002, 816)
71a	Tuyuğ	Qâmetün her dem kıyâmet gösterür	(Ayan, 2002, 817)
71a	Tuyuğ	Fitnedür ‘aynuñ yüzün şems ü kamer	(Ayan, 2002, 820)
71a	Tuyuğ	Dutdı yüzünden cihânı cümle nūr	(Ayan, 2002, 816)
71a	Tuyuğ	Fâ vü zâd [u] lâma düşdi gönümüz	(Ayan, 2002, 820)
71a	Tuyuğ	Perde yüzünden götürdi mâhumuz	(Ayan, 2002, 821)
71b	Tuyuğ	Sensüz ey cân gönüm ârâm eylemez	(Ayan, 2002, 821)
71b	Tuyuğ	Fazl-ı Hağ’dur vâkıf-ı esrârumuz	(Ayan, 2002, 821)
71b	Tuyuğ	Gel rızâsın iste yârün bir nefes	(Ayan, 2002, 822)
71b	Tuyuğ	Çünkü evvel âhîr hem yâr imiş	(Ayan, 2002, 822)
71b	Tuyuğ	Kün fekānuñ çünki aşlı zât-ı imiş	(Ayan, 2002, 823)
71b	Tuyuğ	‘İnde hu ‘ilmü ‘l-kitâb ol mâh imiş	(Köksal, 2000, 190)
72a	Tuyuğ	Dilberün la’linden eşyâ esrümüş	(Ayan, 2002, 824)
72a	Tuyuğ	‘Aşk-ıla ma’sûk ‘âşık bir imiş	(Ayan, 2002, 822)
72a	Tuyuğ	Sen yüzi mâh-ı tamâmı buldum uş	(Ayan, 2002, 824)
72a	Tuyuğ	Ehl-i a’râfuñ maqâmı Kâf’ımış	(Ayan, 2002, 822)
72a	Tuyuğ	Muştafâ medlûl Âdem dâl imiş	(Ayan, 2002, 825)
72a	Tuyuğ	Çün ezelden kudret-ile bî-gâlağ	(Ayan, 2002, 825)
72a	Tuyuğ	Ger Hağ’ı görmek dilerseñ bî-gâlağ	(Ayan, 2002, 825)
72a-72b	Tuyuğ	Ey cemâlün bî-bedel hüsniñ cemîl	(Ayan, 2002, 838)
72b	Tuyuğ	Men otuz iki hurûfâm lem-yezel	(Ayan, 2002, 838)
72b	Tuyuğ	‘Aşk-ı imiş bâkî vü hüsniñ lâ-yezâl	(Ayan, 2002, 837)
72b	Tuyuğ	Geç ikilikden elif tek vâhid ol	(Ayan, 2002, 837)
72b	Tuyuğ	Yüzünü Hağ’dan çevirme Hağğ’ı bil	(Ayan, 2002, 836)
72b	Tuyuğ	Hağğ’ı ol tanır ki yalancı degül	(Ayan, 2002, 835)
72b	Tuyuğ	Ravza-i Rıdvân yüzündür ve’s-selâm	(Ayan, 2002, 840)
72b	Tuyuğ	Ey cihân ‘aşk ehline sensüz harâm	(Ayan, 2002, 844)
73a	Tuyuğ	Perde yüzünden götürdi Hağ tamâm	(Ayan, 2002, 844)
73a	Tuyuğ	Yâre her sâ’at selâm olsun selâm	(Ayan, 2002, 840)
73a	Tuyuğ	Men vücūd-ı mutlakam mutlak didüm	(Ayan, 2002, 842)
73a	Tuyuğ	Gördüm ol mâhı vü bayram eyledüm	(Ayan, 2002, 843)
73a	Tuyuğ	Her neye kim bakaram hağ baharam	(Ayan, 2002, 839)
73a	Tuyuğ	Menzil ü mahmūd imiş ‘âlî-makâm	(Ayan, 2002, 839)
73a	Tuyuğ	Adımı Hağ’dan Nesîmî yazaram	(Ayan, 2002, 842)

73a-73b	Tuyuğ	<i>Faḫl-ı Ḥaḫ'dan men hidāyet bulmışam</i> ⁴²	(Ayan, 2002, 841)
73b	Tuyuğ	<i>Men ezelden mest [ü] sarhoş gelmişem</i>	(Ayan, 2002, 840)
73b	Tuyuğ	<i>Bulmuşam Ḥaḫḫ'ı ene'l-ḥaḫ söylerem</i>	(Ayan, 2002, 839)
73b	Tuyuğ	<i>Çün ezelden tā ebed bāḫī benem</i>	(Ayan, 2002, 845)
73b	Tuyuğ	<i>Lā-mekānuñ tahtına sultān benem</i>	(Ayan, 2002, 845)
73b	Tuyuğ	<i>Mestem ol meyden ki maḥmūr olmazam</i>	(Ayan, 2002, 842)
73b	Tuyuğ	<i>Ḥaḫ'dan āgāh ol ki Ḥaḫ'dur cāvidān</i> ⁴³	(Ayan, 2002, 849)
73b-74a	Tuyuğ	<i>Cānumı yandurdı şevḫuñ ḳandasın</i>	(Ayan, 2002, 847)
74a	Tuyuğ	<i>Ey özinden bī-ḥaber gāfil uyan</i> ⁴⁴	(Ayan, 2002, 848)
74a	Tuyuğ	<i>Perdeden māh-ı tamām oldu 'ayān</i> ⁴⁵	(Ayan, 2002, 847)
74a	Tuyuğ	<i>Secde eyler yüzüñe mihr-ile māh</i>	(Ayan, 2002, 851)
74a	Tuyuğ	<i>Ḳandadur yār ey gönül yār isteme</i>	(Ayan, 2002, 853)
74a	Tuyuğ	<i>Cān fedā cānlar fedā enfāsına</i>	(Ayan, 2002, 851)
74a	Tuyuğ	<i>Ey yüzün ümmü'l-kitāb [u] fātiḥa</i>	(Ayan, 2002, 851)
74b	Tuyuğ	<i>Ger seni sen tanımışın bī-gümān</i>	(Ayan, 2002, 850)
74b	Tuyuğ	<i>Ḥaḫ götürdi perdeyi oldu 'ayān</i>	(Ayan, 2002, 847)
74b	Tuyuğ	<i>Ḥaḫ tecellī eyledi Mūsā için</i>	(Ayan, 2002, 847)
74b	Tuyuğ	<i>Olmadı çün Ḥaḫḫ'a ikrāruñ bütün</i>	(Ayan, 2002, 847)
74b	Tuyuğ	<i>Ṭoğdı mağribden güneş indi Mesīḥ</i>	(Ayan, 2002, 807)
75a	Tuyuğ	<i>Yine bir sultāna düşdi gönülümüz</i>	(Köksal, 2000, 191)
75a	Tuyuğ	<i>Bir laṭīf dildāra düşdi gönülümüz</i>	(Köksal, 2000, 191)
75a	Tuyuğ	<i>Biz ki 'ilm-i enbiyāda gelmişüz</i>	(Köksal, 2000, 191)
75a	Tuyuğ	<i>Biz ki yıl od ḥāk şudan gelmişüz</i>	(Köksal, 2000, 192)
75a	Tuyuğ	<i>Çün Nesīmī nuṭḫ-ıla hem-dem bizüz</i>	(Köksal, 2000, 192)
75a	Tuyuğ	<i>Bir benī Ādem ki dīv-i ḥākiyüz</i>	(Köksal, 2000, 192)
75b	Tuyuğ	<i>Yidi ḥaṭdur kim ḳılupdur faḫl fāş</i>	(Köksal, 2000, 193)
75b	Tuyuğ	<i>'Aşk sevdāsı 'aceb sevdā imiş</i>	(Köksal, 2000, 193)
75b	Tuyuğ	<i>Āb [u] gilde biz ki pinhān olmuşuz</i>	(Köksal, 2000, 193)
75b	Tuyuğ	<i>Biz ki 'aşk içinde abdāl olmuşuz</i>	(Özdemir, 2020b, 462)
75b	Tuyuğ	<i>Şol kişi kim nefsinı pāk eylemez</i>	(Köksal, 2000, 193)
75b	Tuyuğ	<i>Vechüñi bildüm ki vechullāh imiş</i>	(Köksal, 2000, 193)
76a	Tuyuğ	<i>Ādemi bu kāyināta cān-imiş</i>	(Köksal, 2000, 193)
76a	Tuyuğ	<i>Noḳṭa-i esrār-ı esmādur gönül</i>	(Köksal, 2000, 194)
76a	Tuyuğ	<i>Tā ki 'aşkuñ oldu gönülümde muḳīm</i>	(Köksal, 2000, 193)
76a	Tuyuğ	<i>Şüretün naḳşında ḥayrān olmuşam</i>	(Ayan, 2002, 841)
76a	Tuyuğ	<i>Ben ezelden 'aşḫ-ıla bir olmuşam</i>	(Ayan, 2002, 841)
76a	Tuyuğ	<i>Vech-i ādemdür şırāṭü'l-müstakīm</i>	(Köksal, 2000, 194)
76b	Tuyuğ	<i>Faḫl-ı bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm</i>	(Köksal, 2000, 194)
76b	Tuyuğ	<i>Rāzumı bīgāneye fāş eyledüm</i>	(Köksal, 2000, 195)

⁴² Bu tuyuğa 76a'da tekrar yer verilmiştir.

⁴³ Bu tuyuğa 77a'da tekrar yer verilmiştir.

⁴⁴ Aynı varakta bu tuyuğ iki kere tekrar edilmiştir.

⁴⁵ Bu tuyuğa 74b'de tekrar yer verilmiştir.

76b	Tuyuğ	<i>Her seher-geh derd-ile âh eylerem</i>	(Köksal, 2000, 195)
76b	Tuyuğ	<i>Çünkü irdi bād-ıla bûy-ı nesîm</i>	(Köksal, 2000, 195)
76b	Tuyuğ	<i>Mazhar-ı Yezdân'a tuş oldu gözüm</i>	(Köksal, 2000, 195)
77a	Tuyuğ	<i>Hağ benem hağ bendedür hağdur sözüm</i>	(Köksal, 2000, 195)
77a	Tuyuğ	<i>Bülbül oldum bir 'acâyib öterem</i>	(Ayan, 2002, 843)
77a	Tuyuğ	<i>Ger dilerseñ hālîkî itmek 'ayân</i>	(Ayan, 2002, 848)
77a	Tuyuğ	<i>Çok tavâf geldi vü geçdi çok zamân</i>	(Ayan, 2002, 850)
77a	Tuyuğ	<i>Mazhar-ı zât-ı Hudâ bil âdemi</i>	(Köksal, 2000, 196)
77b	Tuyuğ	<i>Fazl-ı feyyâz-ı Hudâ bil âdemi</i>	(Köksal, 2000, 196)
77b	Tuyuğ	<i>Âdemi fazl-ı Hudâ bil âdemi</i>	(Köksal, 2000, 196)
77b	Tuyuğ	<i>Çeşme-i âb-ı beğâ bil âdemi</i>	(Köksal, 2000, 196)
77b	Tuyuğ	<i>Eb [ü] cedd-i enbiyâ bil âdemi</i>	(Köksal, 2000, 197)
77b	Tuyuğ	<i>Rûh-ı kudsiye kıble bil âdemi</i>	(Köksal, 2000, 197)
77b	Tuyuğ	<i>Naşş-ı kâfî hel etâ bil âdemi</i>	(Köksal, 2000, 197)
77b	Tuyuğ	<i>Şâhib-i her dü serâ bil âdemi</i>	(Köksal, 2000, 197)
78a	Tuyuğ	<i>Fahr-i 'âlemdür Muhammed Muştafâ</i>	(Köksal, 2000, 197)
78a	Tuyuğ	<i>Ey yüzün men 'indehu 'ilmü 'l-kitâb</i>	(Ayan, 2002, 803)

2.10. Kaygusuz Abdâl

Doğum tarihi tam olarak bilinmese de eserlerindeki bazı karinelerden hareketle 742/1341-1342 ile 762/1360-1361 tarihleri aralığında doğduğu anlaşılan Kaygusuz Abdâl, Alâiye Sancağı beyinin oğludur. Henüz 18 yaşında iken Abdâl Mûsâ'ya intisap etmiş ve uzun bir süre onun yanında kalmıştır (Güzel, 2021, 56-57). Babası, muhtemelen Alâiye beylerinden Hüsâmeddîn Mahmûd'dur. Asıl adı Alâeddîn Gaybî olan şair, şiirlerinde ekseriyetle Kaygusuz Abdâl veya Kaygusuz mahlaslarını tercih etmiştir. Bunun yanı sıra bazı şiirlerinde Sarâyî mahlasını da kullanmıştır (Güzel, 2021, 56-57). Şair hakkında anlatılan birçok menkıbe mevcuttur. Doğum tarihi gibi vefat tarihi de tam olarak bilinmeyen Kaygusuz Abdâl'ın 15. yüzyılın ilk yarısında vefat ettiği tahmin edilmektedir. Mısır, Hicaz, Suriye, Irak, Anadolu, Filibe, Yanbolu, Edirne, Manastır gibi şehirleri dolaşan Kaygusuz Abdâl'ın vefatından sonra şeyhi Abdâl Mûsâ'nın Elmalı'daki türbesine defnedildiği rivayet edilmektedir (Güzel, 2021, 75; Ayaz, 6 Şubat 2015).

Kaygusuz Abdâl'ın *Dîvân*'ının yanı sıra *Gülistân*, *Gevher-nâme*, *Minber-nâme*, *Budala-nâme*, *Miglâta-nâme*, *Vücûd-nâme*, *Dil-güşâ*, *Sarây-nâme*, *Dolâb-nâme* ve *Salât-nâme* adlı eserleri günümüze ulaşmıştır. Abdurrahman Güzel tarafından Kaygusuz Abdâl'ın eserlerinin tamamının külliyat hâlinde yer aldığı bir nüshaya dayanılarak *Kaygusuz Abdâl Külliyyatı* adıyla eserleri neşredilmiştir (2021). Alevi-Bektaşî düşüncesinin dünya görüşünü şiirlerinde işleyen Kaygusuz Abdâl'ın yukarıda zikredilen eserlerin haricinde çeşitli mecmualarda da bazı şiirleri mevcuttur. Bu çalışmanın konusunu teşkil eden mecmuada Kaygusuz Abdâl'ın 8 şiirine yer verilmiştir. Bu şiirlerden 6'sı Abdurrahman Güzel'in hazırladığı külliyyatta, 1'i İsmail Özmen'in *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi* adlı eserinde yer alırken 1 tanesine ise şimdiye kadar yapılan yayımlarda tesadüf edilememiştir. Aşağıda evvela Güzel ve Özmen'in çalışmasında yer alan şiirlerin ilk mısraları, ardından şimdiye kadarki

yayımlarda tesadüf edilemeyen şiir sunulmuştur. Güzel ve Özmen'in çalışmalarında yer alan 7 şiirin mecmuadaki varak numaraları, nazım şekilleri veya türleri, ilk mısraları ve sayfa numaraları şu şekildedir:

Tablo 4: Kaygusuz Abdâl'in Mecmuadaki Şiirlerinden Daha Önceki Çalışmalarda Yayımlanmış Olanlar

Mecmuadaki Varak Numaraları	Nazım Şekli veya Türleri	Şiirlerin İlk Mısraları	Yayımlanan Çalışmalardaki Sayfa Numaraları
56a-57a	Gazel	<i>Cigerüm kıan olur bu 'aşk elinden</i>	(Güzel, 2021, 378-379)
59b-60b	Şathiye	<i>Söz başından zıkr idelüm Allāh[ı] niyāz-ile</i>	(Güzel, 2021, 463)
60b-61b	Şathiye	<i>Qablu qablubağalar kıanatlandı uçmağa</i>	(Güzel, 2021, 863-864)
61b-62a	Semai	<i>Didüm ey dilber kıulunam</i>	(Özmen, 1998, 1/226)
64a-65a	Gazel	<i>Her şüret nakşını görseñ olmağıl hayrān gönül</i>	(Güzel, 2021, 336)
65a-65b	Gazel	<i>Ey beni derd-ile giryān iden gönül</i>	(Güzel, 2021, 337)
80a-81b	Mesnevî	<i>Eyā 'aql-ile 'irfānum diyenler</i>	(Güzel, 2001, 825-829)

Mecmuada yer alan Kaygusuz Abdâl'a ait 7 beyitlik gazel formundaki aşağıdaki şiir, şair üzerine şimdiye kadar yapılan neşirlerde bulunamamıştır:

[Mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün]

Yüzüñi gören güneş ile ayı unuttı

Lebüñi gören şekker-i helvāyı unuttı

Terk itdi varın kulluğa durdı işigüñde

Hakk oldu sözi efsāne sevdāyı unuttı

Lebüñde yaqın hayāt-ı selsebî buldı

Hürî vü na'îm cennet-i ravzāyı unuttı

Çün gördi yaqın cānınuñ içinde cānısın

Şād oldu cānı imrüz ferdāyı unuttı

Kim gördi ise hüsñüñi göñli sarayında

Ol oldu sözi bî-hüde kışşayı unuttı

La'l-i lebüñe hem-dem olan cāvidān oldu

Cān oldu teni Mesîh ü 'İsā'yı unuttı

Sen Leylî-şıfat yāri görüp Kaygusuz Abdāl

Mecnün gibi uş kıaftanı cübbeyi unuttı (Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 57a).

2.11. Hakîrî

Kaynaklarda Hakîrî mahlaslı dört şair zikredilmiştir. Çalışmamızda ele alınan mecmuanın 1039/1629 yılında tamamlandığı bilgisinden hareketle 1186/1772-1773 yılında vefat eden Sandıklılı Hakîrî'nin (Kesik, 21 Mayıs 2014) mecmuada şiirlerine yer verilen şair olma ihtimali ortadan kalkmaktadır. Hakîrî mahlaslı diğer bir şair 1718'de vefat eden ve hayatı hakkında bilgi bulunmayan Hakîrî'dir (Aral, 6 Aralık 2014). Diğer, Alî Şîr Nevâyî'nin *Mecâlisü'n-Nefâ'is*'inde zikredilen Heratlı Hakîrî'dir (Koçak, 2006, 29). Bu son iki şairin de mecmuada şiirlerine yer verilen şair olma ihtimalleri zayıftır. Kaynaklarda zikredilen diğer Hakîrî mahlaslı şair ise Tebrîzli Hakîrî'dir. Tebrîzli Hakîrî'nin asıl adı Şehâbeddîn olup kürkçülük ile uğraşmıştır. 1573 yılında Horasan'a gitmiş, Şîî imamlarından Alî Rızâ'nın makamını ziyaret etmiş, Kâşân'da konaklamış ve 1585 yılında III. Murâd'ın Tebrîz'e düzenlediği sefer esnasında vefat etmiştir. Kaynaklarda *Dîvân* ve *Leylâ vü Mecnûn* olmak üzere iki eseri olduğu rivayet edilmiştir (Koçak, 2006, 28-29). *Leylâ vü Mecnûn* günümüze ulaşmasına rağmen *Dîvân*'ının herhangi bir nüshası henüz tespit edilememiştir. Çalışmamızda ele alınan mecmuada şiirlerine yer verilen şairin Tebrîzli Hakîrî mi yoksa kaynaklarda zikredilmeyen başka bir şair mi olduğu belli değildir.

İsmail Özmen'in *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi* adlı eserinde Hakîrî mahlaslı bir şaire yer verilmiş ve bu şairin 15. yüzyılın sonlarıyla 16. yüzyılın başlarında yaşadığının tahmin edildiği vurgulanmıştır (Özmen, 1998, 2/113). Özmen, şairin Şeyh Bedreddîn'e olan bağlılığını bildirdiği 14 dörtlükten oluşan bir şiirine yer vermiştir. Şiirin her dörtlüğünün sonunda "Bizim mürşidimiz Şeyh Bedreddîn'dür" şeklinde tekerrür eden mısradan hareketle onun, Şeyh Bedreddîn'in düşüncesine bağlı bir şair olduğu anlaşılmaktadır. Tebrîzli Hakîrî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'unu Latin alfabesine aktaran Ahmet Koçak, Özmen'in eserindeki şiirin üslup, kelime varlığı ve eklerin yapısı itibarıyla *Leylâ vü Mecnûn* ile benzerlik gösterdiğini ifade etmiştir (2006, 32). Dolayısıyla söz konusu şiirin Tebrîzli Hakîrî'ye ait olma ihtimali bulunduğunu ileri sürmüştür.

Hakîrî'nin çalışmamızda ele alınan mecmuadaki bir şiirinde "Hakîrî'nün gitdüğü / Şâh Kâlerder yoludur" (*Mecmua-i Eş'âr*, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 40a) şeklindeki ifadeleri, onun 16. yüzyılda Mohaç Seferi esnasında Safevîlerin desteğiyle isyan başlatan ve aynı zamanda bir Bektaşî şair olan Kalender Abdâl'a⁴⁶ hayranlık duyduğu ve onun düşüncelerini benimsediğini göstermektedir.

Çalışmamızda ele alınan Alevi-Hurufî şiirlerin derlendiği mecmuada Hakîrî'nin 13 şiirine yer verilmiştir. Bu şiirler, şimdiye kadar Hakîrî ile ilgili çalışmalarda yer almamıştır. Mecmuadaki Hakîrî'ye ait şiirlerin bir kısmı aruz bir kısmı ise hece ölçüsü ile yazılmıştır. Aruzla yazılan şiirler aruz bakımından bazı kusurlar içermektedir. Şiirlerin tamamında tasavvufî bir neşve hâkimdir. Tebrîzli Hakîrî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'unda da belirgin bazı aruz kusurlarının bulunması (Koçak, 2006, 37), tasavvufî unsurlara yer verilmesi ve mecmuanın derlendiği tarih göz önünde bulundurulduğunda söz konusu şairin Tebrîzli Hakîrî olma ihtimali yüksektir. Aşağıda

⁴⁶ Kalender Abdâl ile ilgili çalışmamızın Kalender Abdâl'ın tanıtıldığı "2.5. Kalender Abdâl" başlıklı bölümüne bk.

bu şiirlerin tamamının transkripsiyonlu olarak Latin alfabesine aktarılmış hâlleri yer almaktadır:

1.

*Er hîdmetin itmeyen
Dervîş olduḡ şanurlar
Er nefesin tıtmazlar
Yola geldük şanurlar*

*Pîr katında durmadı
Çillesin çıkarmadı
Tarîk-i erkân görmedi
Naşîb aldıḡ şanurlar*

موت قبل ان تموة⁴⁷

*Diyü 'üryân oldılar
Yola boyun virmezler
El aldıḡ şanurlar*

*Terk-i dünyâvüz diyü
Da 'vâ kıılur lar dâyim*

*Cihânı berk tutarlar
Elden şaldıḡ şanurlar
Teftîş iderseñ bunlar
Başın götin bilmezler
Her biri yeñseñ deger
Bilmez n'olduḡ şanurlar*

*Degmesinüñ uşûli
Dünyede cevâbı yoḡdur
Da 'vâ kıılup 'aceb ider
Haḡḡı bulduḡ şanurlar*

*Bil Haḡîrî sözün
Gözünüñ artur nûrın
Kişi var ki haḡ sırrın
Cümle bildük şanurlar (Mecmua-i Eş'âr,
Satın Alınan Yazma Eserler 548, 33b-34a).*

2.

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

*Ey göñül baş hoşma gel bu dünyânıñ sevdâsına⁴⁸
Ehl-i taḡḡîḡ olan uymaz hem bunuñ iḡvâsına*

*Ṭâlib-iseñ nefesüñ bil haḡḡı tanı 'ârif ol
Göñlüñ cem' eyle virme keşretüñ ḡavḡâsına*

*Ger bu yolda ṭâlib iseñ ma'nla ḡâl kesb ideyin
Bul haḡḡîḡ[at]üñ tarîḡin düşmegil da'vâsına*

*Cân u başdan geç bu yolda olasın nâzende dil
İrmek isterseñ eger sen devletüñ hümmâsına*

*Maḡrûr olup dünyâya ṭûl-i emel idenlerüñ⁴⁹
Eyle çalar bir tabanca çarḡı anuñ eñsesine*

*Ger mâluñ çoḡ-ısa yidürgil yigil eyle fenâ⁵⁰
Ehl-i nîrân gibi düşme [kim] bunuñ yaḡmâsına*

⁴⁷ “Ölmeden önce ölünüz” (İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî, 2019, 4/136).

⁴⁸ Bu mısraın üçüncü tef'ilesinin ikinci hecesinde zihaf vardır.

⁴⁹ Bu mısraın birinci ve ikinci tef'ilelerinin ikinci hecelerinde zihaf vardır.

⁵⁰ Bu mısraın birinci tef'ilesinin ikinci hecesinde zihaf vardır.

Sen hağa irmek dilerseñ terk-i dünyā ol yūri

Ey Haḡīrī daḡi el şunma bunuñ yaḡmāsına (Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 34a-34b).

3.

[Müfte'ilün fā'ilün müfte'ilün fā'ilün]

Dervīşlige kaşd iden kendü bile⁵¹ ḡālını⁵²

Erüñ izin izleye toḡrı vara yolını

Cānla başdan giçe ma'nā şarābın içe⁵³

Ḥidmete gözin açā baḡlaya berk bilini

Rāḡat olup yatmaya ārzūsına gitmeye

Ġyibete kaşd itmeye kendü tuta⁵⁴ dilini

Zīnet-i şöhret-ile kendüyi zeyn itmeye

Ḳabūl ide Aḡmed'üñ ḡırḡa-y-ile şālını

Cehd ide ki dünyādan kese göre sevgüsün⁵⁵

Muḡabbetin çıkarur çeker-ise elini⁵⁶

İmān aḡacını sen aşagör cehd idüp

Nefsi şokup bostāna ufatmaḡıl dalını⁵⁷

Kimse bu Haḡīr'den gelüp ḡaber şormasun⁵⁸

Evvel [o] oñarımaz öz başınuñ kālını (Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 34b-35a)

4.

Dervīşlük bir deñizdür degme kişi giremez

Sidretü'l-Müntehā'dur şunup eli iremez

Her kişi bu menzile irişdüm ben diyüben

Da'vāsın ider ammā işbātını viremez

⁵¹ kendü bile: Bu kısım metinde “bile kendü” şeklindedir.

⁵² Bu mısraın birinci tef'ilesinin ikinci hecesinde zihaf vardır.

⁵³ Bu mısraın üçüncü tef'ilesinin ikinci hecesinde zihaf vardır.

⁵⁴ kendü şuta: Bu kısım metinde “tuta kendü” şeklindedir.

⁵⁵ Bu mısraın ikinci tef'ilesinin ikinci hecesinde zihaf vardır.

⁵⁶ Bu mısraın birinci tef'ilesinin ikinci hecesinde zihaf vardır.

⁵⁷ Bu mısraın ikinci tef'ilesinin ikinci hecesi ile üçüncü tef'ilesinin ikinci hecesinde zihaf vardır.

⁵⁸ Bu mısraın üçüncü tef'ilesinin ikinci hecesinde zihaf vardır.

*İbtidā gelicegüz cān başum kurbān dir
Giderek gözi öğrenür nefisine duramaz*

*Dervîşlük hâşıl itdüm diyü 'aceb ider durur
Bir müşkili olıcağ gelüp haber şoramaz*

*İşidicek bir yirde bir kâmil meyl ider
İrağa taleb düşer yakındağın göremez*

*Giñ yirden hayvān gibi otlağın taleb kılur
Ma'nā şarābın içüp zevk [u] şafā süremez*

*Bir kerre bu Hākīrī içmişdi 'aşk şarābın
Andan beri sersemdür daḥi 'aqlın diremez (Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 35a-35b)*

5.

*'Ârif-iseñ bu yolda insānla hem-dem ol
Hākḳı tanı diñse diñmedükdür epsem ol*

*'Aşk nūrına tecellî itdün-ise gönülde
Şevk-ıla feraḥ yüri dāyimā sen hürrem ol*

*Ma'rifet baḥrine tal dürr-i gevherler çıkar
Meclis-i 'irfānda hem sen deryā-yı a'zam ol*

*Vücüd şehrin kıl harāb nefsi düşür tahtdan
Zātuñ sen dervîş it hem İbrāhīm Edhem ol*

*Nefsini bilen bilür didi Murtaẓā
Sen daḥi nefsüñ bil Hāk katında ādem ol*

*Cehd kıl dört kapuya dāḥil olasın varup
Nefsüñ uydurmasın yolda şābit-kadem ol*

*Giçegör cümlesinden varlığından ey Hākīrī
Evliyā faḳrın dut varlığı ḳo 'adem ol (Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 35b-36a)*

6.

*Ma'rifetden haberüm yok
Hele şayıkladum
Gördüm lezzeti yok
Sözün söylerken uyuḳladum*

*Düzedimeyüp sâzımı
Begenmeyüp sözümi
Alçaḳda görüp özümi
Evliyâyı büyükleđüm*

*Allāh 'uñ 'ināyetiyle
Muştāfā'nuñ şefkatiyle
Evliyānuñ himmetiyle
Göñül yayın sebükledüm*

*Yabana gitmesün diyü
Şeytān azıtmasun diyü
'Aşklar batmasun diyü
'Aşk deñizin kayıkladum*

*Ecnebī girmesün diyü
Dalların kırmasın diyü
Yimişin dirmesün diyü
Er bostānın uyukladum*

*Er kulyuz diyenler
İşbu sırrı tıyanlar
Ma 'nā yağın yiyenler
'Aşk yoğurdın yayıkladum*

*Gel ey Haķīrī gözüñ aç
Nefsi ko erden yaña kaç
Saħrā-yı 'aşkda şusuz aç
Çok segirdüm peykledüm (Mecmua-i
Eş'âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548,
36a-36b).*

7.
*Bu zamāne bülbülleri
Gelsin ötüş ögredeyin
Şem'e düşen pervāneye
Yanup tutuş ögredeyin*

*Buldum evliyā mehterin
Kesb itdüm ma 'nā cevherin
Haķīkat-ı baħr gevherrin
Alup şatış ögredeyin*

*Uydum Allāh dostlarına
Yıtdüm hāşşü'l-hāşlarına
'Aşk-ı baħr ğavvāşlarına
Dalup batış ögredeyin*

*Çevgān çalam toplara
Yüz sürüyem kütblara
Er etegin tālible
Muħkem tutuş ögredeyin*

*'Aşk şerbetin tadanlara
Haķīkate gidenlere
Nefsle cenk idenlere
Uruşup tutuş ögredeyin*

*Bulup bir kāmīl insānı
Kurbān idüp aña cānı
'Aşıka iki cihānı
Ardına atış ögredeyin*

*Haķīrī düşme tarlığa
Hergiz aldanma varlığa
Gerçek 'aşıka birlige
Gelüp bitiş ögredeyin (Mecmua-i Eş'âr,
Satın Alınan Yazma Eserler 548, 36b-37a).*

8.
*Evliyā gülistānında öten
Gelsin bizümle
Birlik ipine başını çatan
Gelsin bizümle*

*Düşmeye dünyā derdine
Anda yanmaya odına
İki cihānı ardına
Atan gelsin bizümle*

*İsterse derdine em
'Aşık ise bu yolda hem
Mürşid etegin muħkem
Tutan gelsin bizümle*

*Kalmaya bunda varlığa
Düşmeye anda darlığa
Hem bizümle birlige
Batan gelsin bizümle*

*Kend'özinden fenā olup
Ölmezden ilerü ölüp
'Aşkla yanup yakılıp
Tüten gelsin bizümle*

*Şabr ide yoluñ kahrına
Tā gire göñül şehrine
Dalup haķīkat baħrine
Batan gelsin bizümle*

*Şabr itmeyen ‘aşıķ degül
Göñül evi ıstık degül
Muħabbetle cān göñül
Ķatan gelsin bizümle*

*Muħabbetle yār olup
İki cihānda var olup
Haķīkat gevherin alup
Şatan gelsin bizümle*

*Haķīrī gevherin yayup
Kend’özin yoĝa şayup
‘Aşķla nefes oynayup
Öten gelsin bizümle (Mecmua-i Eş‘âr,
Satin Alınan Yazma Eserler 548, 37a-37b).*

9.

*‘Älemde yoldaş olmaĝa
Bulmadum bir yār bulmadum
Benümle hāldaş olmaĝa
bulmadum bir yār bulmadum*

*Efendüm vaşfin yazarın
Ben bu fenādan bezerin
Delüye dönüp gezerin
Bulmadum bir yār bulmadum*

*Efendi şoylayayın
Cānı ħurbān eyleyeyin
Derdüm ki söyleyeyin
Bulmadum bir yār bulmadum*

*Bildüm ki bu dünyā fānī
Terk eyledüm hānumānı
Seyr eyledüm bu cihānı
Bulmadum bir yār bulmadum*

*Haķīrīyem derde düşdüm
Bu yalan dünyādan geçdüm*

*Ķurbet aĝuların içdüm
Bulmadum bir yār bulmadum*

*Her başa yazılan gelür
Va ‘desi yitenler ölür
Bir benüm hālümnden bilür
Bulmadum bir yār bulmadum (Mecmua-i
Eş‘âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548,
37b-38a).*

10.

*Ey haķķa tālīb olan
Gel göñle giregör
Göñülde buldı bulan
Gel göñle giregör*

*Göñüldür haķķuñ evi
Haķķ nūrınıñ pertevi
Göñle ħıl sevi
Gel göñle giregör*

*Göñül haķ nazır-gāhı
Göñülde bul Allāh’ı
Er olursın vallāhı
Gel göñle giregör*

*Göñül haķķ āyīnesi
Göñülden gider pası
Gide gözüñ perdesi
Gel göñle giregör*

*Göñülde eyle turaķ
Tā ki binesin burāķ
Yaķīn ola her ıraķ
Gel göñle giregör*

*Bir göñül alagetür
Andan şoñra geç otur
Şekki gümānı götür
Gel göñle giregör*

*Göñülde eyle mi ‘rāc
Haķ yolına gözüñ aç
Varlıĝuñı yola saķ
Gel göñle giregör*

Haķĩrĩ da' vā kıılma
Ma' nādan ġāfil olma
Göñülden taşra kıılma
Gel göñle ġiregör (Mecmua-i Eş'âr, Satın
Alınan Yazma Eserler 548, 38a-38b)

11.

Haķķuñ raķmetin
Göñülden iste
Erüñ himmetin
Göñülden iste

Er yolını dut
Sen göñüller ġüt
Murād-ı maķşūdı
Göñülden iste

Mūsā'nuñ Tūr'ı
Cennet ħūrĩ
.....⁵⁹ sürürı
Göñülden iste

İmānı dīni
Sırr-ı meknūnı
Haķķa yaķĩni
Göñülden iste

Gözlerüñ aç baķ
Mülke tolu ħaķ
Er yolın muṭlaķ
Göñülden iste

Evliyā ħūsın
Sil göñül pasın
Haķ tecellĩsin
Göñülden iste

Haķĩrĩ cānı
Kāmil insānı
Gevher-i kānı
Göñülden iste (Mecmua-i Eş'âr, Satın
Alınan Yazma Eserler 548, 38b-39a).

12.

Niķün yüzüñ sürmezsın
Erenler şoķbetine
'Aşķla cān virmezsın
Erenler şoķbetine

Kend'özüñi kııl eyle
Gözüñ yaşın sel eyle
Varlıġuñ seb'ıl eyle
Erenler şoķbetine

Er elinden iç şarāb
Kendüñi eyle ħarāb
Yüzüñi eyle türāb
Erenler şoķbetine

Gel beri 'ār eyleme
Ġiñ s'ineñ tar eyleme
Baş kı inkār eyleme
Erenler şoķbetine

Özüñ baķrı 'ummān it
Hem derdüñe dermān it
Cān u başuñ kırbān it
Erenler şoķbetine

Evliyāya şun elüñ
Ṭoġrısını tut yoluñ
Şıdķla baġla belüñ
Erenler şoķbetine

⁵⁹ Bu kelime metinde silik çıktığından

okunamamıştır: 38b.

Tevhîd kılıcın dağın

Nefsüñe eyle akın

İnkâr itmegi şağın

Erenler şöhetine

Boyun vir baş çekmegil

Cānuñ oda yakmağıl

Şağın şaşı bakmağıl

Erenler şöhetine

Haķîrî böyle bilür

haķkı isteyen bulur

İkrārî kişi gelür

Erenler şöhetine (Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 39a-39b).

13.

Yola şıdıkla gelen

Haķkuñ gerçek kılıdır

Evliyā himmetiyle

İçi taşu folidur

Şerî'ati bürünür

Tarîkatde görünü

Haķîkate sürünü

Ma'rifet hod dilidür

İşbu menzile iren

Şıdıkla cān baş viren

Nefsi boynunu uran

Bilüñ gerçek velîdür

Ma'nâdur söyledüğü

Haķdur soyulduğı

Her sâ'at yildüğü

Bil haķîkat külidür

Ölmezden evvel ölmeyen

Er yolına gelmeyen

İşbu sırrı bilmeyen

Diri degül ölidür

Haķ yolına gitmeyen

Mürşid elin tutmayan

Dünyâyı terk itmeyen

Uşlu degül delidür

Ere gönül virenler

Oldur dîdār görenler

Zîrā gerçek erenler

Haķkuñ kudret elidür

Ere inkâr iden kişi

İleri gelmez işi

Çün erenlerüñ başı

Ol Muḥammed 'Alî'dür

Ere gönül katduğı

Gevher alup şatduğı

Haķîrî'nüñ gıtdüğü

Şāh Kālender yolıdır (Mecmua-i Eş'âr, Satın Alınan Yazma Eserler 548, 39b-40a).

Sonuç

Derleyicisinin zevki doğrultusunda şekillenen şiir mecmuaları, hem kendi dönemlerinin edebiyat mahfillerinde terennüm edilen şiirlerine ışık tutmaları hem de bilinen şairlerin bilinmeyen şiirleri veya bilinmeyen şairlerin şiirlerini içermeleri bakımından önemli kültür hazineleridir. Mecmualar vasıtasıyla dönemlerinin otoriter şairlerinin gölgesinde kalmış birçok şairin şiirleri ortaya çıkarılabilmektedir. Bu nedenle Türk edebiyatının mütekâmil bir tarihinin ancak yazma eser kütüphanelerindeki eserlerinin tamamının ve dolayısıyla bütün mecmuaların tetkik edilip okuyucunun istifadesine sunulmasından sonra yazılabileceği muhakkaktır. Bu yönde yapılacak araştırmalara katkıda bulunması amacıyla çalışmamızda ele alınan mecmuanın içeriğinin ayrıntılı bir dökümü yapılmıştır.

Şiir mecmuaları tamamıyla derleyicinin tasarrufuna bağlı olarak şekillendikleri için bazen yalnızca belirli bir zümre, grup, tarikat veya düşünceye bağlı şairlerin şiirlerinden meydana gelmişlerdir. Bu çalışmada ele alınan mecmua da bu minvaldeki mecmualardandır. Derleyici -muhtemelen kendisinin de bu düşünceye mensup olmasından hareketle- yalnızca Alevi-Hurufî düşüncesine mensup şairlerin şiirlerinden seçmelerde bulunmuştur. Toplam 83 varaktan oluşan mecmuada Vîrânî, Sûrûrî-i Acem, Caferî, Tebrîzî, Kalender Abdâl, Hatâyî, Kanberî, Vahdetî, Nesîmî, Kaygusuz Abdâl ve Hakîrî olmak üzere 11 şairin 259 şiirine yer verilmiştir. Bu şairlerin tamamı, Alevilik ve Hurufilik düşüncelerinin izlerini şiirlerine yansıtmış şairlerdir. Mecmuada 167 şiirle en çok Nesîmî'nin şiirlerine yer verilmiştir. Nesîmî'nin bu şiirlerinden 7 tanesi mecmuanın muhtelif sayfalarında tekerrür etmiştir. Nesîmî'den sonra 64 şiirle Vîrânî, 13 şiirle Hakîrî ve 8 şiirle Kaygusuz Abdâl gelmektedir. İsmi geçen diğer şairlerin ise birer şiiri mecmuaya alınmıştır. Mecmuadaki 258 şiir Türkçe iken Tebrîzî mahlaslı şairin şiiri Farsça'dır.

Ele alınan mecmuadaki 259 şiirden 239'u şairlerin divanlarının neşredildikleri çalışmalar, antolojik mahiyette hazırlanan eserler, yeni bulunmuş divan nüshaları veya mecmualardan hareketle keşfedilmiş şiirlerin neşredildikleri çalışmalar vasıtasıyla daha önce yayımlanmışken 20'si ise ilk defa bu çalışmayla literatüre kazandırılmıştır. Daha önceki çalışmalarda yer almayan şiirlerden 13'ü Hakîrî'ye, 3'ü Vîrânî'ye, 1'i Tebrîzî'ye, 1'i Nesîmî'ye, 1 Kaygusuz Abdâl'a ve 1'i ise Kalender Abdâl'a aittir. Çalışmamızda daha önceki çalışmalarda bulunan şiirlerin yalnızca ilk mısraı veya ilk beyti verilmişken yayımlanan çalışmalarda bulunmayan şiirlerin ise tamamı transkripsiyonlu olarak neşredilmiştir.

Genelde şiir mecmuaları özelde Alevi-Hurufî şairlerin şiirleri üzerine yapılacak çalışmalar için veri sağlayan bir şiir mecmuasının detaylı dökümünün yapıldığı bu çalışmanın konuyla ilgili araştırmalara katkıda bulunacağı muhakkaktır. Bu çalışmanın literatüre en büyük katkısı kuşkusuz ki 6 farklı şaire ait olmak üzere şimdiye kadar bilinmeyen 20 şiirin gün yüzüne çıkarılmasıdır.

Kaynaklar

- Alemdârî, Fîrûz Refâhî. *Emîr Sürûrî Türkî-Fârsî Dîvân-ı Eş'âr*. Tahrân: Savalan Igitleri, 2019.
- Aral, Ahmet Erman. "Hâkirî, Süleyman". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim 31 Mart 2025. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hakiri-suleyman>
- Ayan, Hüseyin. *Nesîmî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni*. 2 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2002.
- Ayaz, Berna. "Kaygusuz Abdal, Alaeddin Gaybî". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim 31 Mart 2025. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kaygusuz-abdal-alaeddin-gaybi>
- Ayverdi, İlhan. *Misallî Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2010.
- Ballı, Hasan Hüseyin. "'Seyyid İmadu'd-din Nesîmî (ö. 807/1404)". *Anadolu'da Aleviliğim Dünü ve Bugünü*. ed. Halil İbrahim Bulut. 267-271. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Bedir, Fatma Zehra. *Caferî Baba ve Divânı*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Deniz, Şefaattin. "Safevî Devleti'nin Kurucusu Şah İsmail'in Ölümü". *Türkiyat Mecmuası* 33/2 (2023), 753-779. <https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.1382066>
- Erdoğan, Goncagül. "Bir 14. Yüzyıl Şairinin Biyografisini Yazmak: Nesimi Örneği". *Ötekilerin Peşinde Ahmet Yaşar Ocak'a Armağan*. haz. Mehmet Öz – Fatih Yeşil. 371-396. İstanbul: Timaş Yayınları, 2015.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. *Alevi-Bektâşî Nefesleri*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1963.
- Gündüz, Tufan. "Şah İsmâil". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 38/253-255. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Güzel, Abdurrahman. *Şehzâde Alaâddin Gaybî Kaygusuz Abdâl Külliyyatı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2021.
- İlgürel, Mücteba. "Kalender Şah". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/249. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî. *Keşfü'l-Hafâ*. çev. Mustafa Genç. 4 Cilt. İstanbul: Beka Yayıncılık, 2019.
- Kaya, Taha Tuna. *Viranî Divanı (İnceleme-Metin)*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Kerimov, Paşa. "Süruri vâ Onun Divanı". *Emîr Sürûrî Türkî-Fârsî Dîvân-ı Eş'âr* mlf. Fîrûz Refâhî Alemdârî. 9-43. Tahrân: Savalan Igitleri, 2019.
- Kesik, Beyhan. "Hakîrî, Mehmed Hakîrî Efendi". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim 31 Mart 2025. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hakiri-mehmed-hakiri-efendi>
- Kılıç, Filiz – Bülbül, Tuncay. *Demir Baba Velâyetnâmesi (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2011.
- Koçak, Ahmet. *Leylâ vü Mecnûn -Tebrizli Hakîrî-*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Köksal, M. Fatih. "Seyyid Nesîmî'nin Bilinmeyen Tuğuğları". *Türklük Bilgisi Araştırmaları* 24 (2000), 187-208.
- Köksal, M. Fatih. "Seyyid Nesîmî'nin Yayımlanmamış Şiirleri". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* 50 (2009), 77-135.
- Köksal, M. Fatih. "Sürûrî, Sürûrî-i Acem, Sürûrî-i Şarkî". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim 24 Mart 2025. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sururi-sururi-sururii-acem-sururii>

- Macit, Muhsin. *Hatâyî Dîvânı*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Mecmua-i Eş'âr*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Satın Alınan Yazma Eserler, 548, 1b-83a.
- Özdemir, Mehmet. "Seyyid Nesîmî Dîvânı'nın Kayda Değer Bir Nüshası ve Şairin Neşredilmemiş Türkçe Şiirleri". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 24 (2020a), 439-504.
- Özdemir, Mehmet. "Seyyid Nesîmî'nin Neşredilmemiş Tuyuğları". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* 4/2 (2020b), 403-485. <https://doi.org/10.34083/akaded.772733>
- Özmen, İsmail. *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*. 5 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998.
- Öztürk, Yılmaz. *17. Yüzyıl Şairlerinden Dimetokalı Vahdetî'nin Divan'ının Tenkitli Metni*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Suçıkar, Tarkan. "Osmanlı'da Tek Bektaşî Ayaklanması: Kalender Çelebi İsyanı". *Uluslararası Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Birlikte Yaşama Kültürü Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı*. ed. Özlem Özdemir. 149-163. Eskişehir: Türk Ocakları Eskişehir Şubesi Yayını, 2022.
- Sürûrî-i Acem. *Dîvân*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 3777, 1b-25b.
- Tan, Nail. "Bosnalı Ahmet Vahdetî Baba". *II. Uluslararası Balkan Türkolojisi Sempozyumu Bildirileri*. haz. Nimetullah Hafız. 521-523. Prizren: BAL-TAM, 2007.
- Usluer, Fatih. "Nesîmî, Şeyh İmâdüddîn Seyyid Nesîmî". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim 29 Mart 2025. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nesimi-seyh-imaduddin-seyyid-nesimi>
- Usluer, Fatih. "Vîrânî". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim 19 Mart 2025. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/virani>

Extended Abstract

Ottoman intellectuals commonly kept poetry anthologies reflecting their personal tastes. Some compilers selected only poems from poets sharing their beliefs. The anthology, number 548 in the Süleymaniye Library's Acquired Manuscripts, discussed here, exemplifies this idea. The compiler's apparent Alevi-Bektaşî affiliation suggests the anthology includes only poems from poets of that tradition. It even prefers poems from Alevi-Bektaşî poets influenced by Hurufism. This anthology of Alevi-Hurufî poetry comprises 83 leaves. Some pages are missing due to tearing. This is evident from the reddâde method used throughout the manuscript. Except for some missing pages, the anthology, generally with 14 lines per page, is written in unvocalized naskh script. Two birth records, in a different script, were added at the end. It is not clear by whom this anthology was compiled. In the colophon record, it is noted that the anthology was completed in the middle of the month of rabi II of the year 1039 (December 1629). While this might be the copying date, it's more likely the anthology's completion date. All poets featured lived before or around this date, supporting this idea. The anthology contains some spelling mistakes or inconsistencies. Some Arabic and Persian words are written phonetically in Turkish.

The anthology includes 259 poems by 11 poets: Vîrânî (64 poems), Sürûrî-i Acem (1 poem), Caferî (1 poem), Tebrizî (1 poem), Kalender Abdâl (1 poem), Hatâyî (1 poem), Kanberî (1 poem), Vahdetî (1 poem), Nesîmî (167 poems), Hakîrî (13 poems), and Kaygusuz Abdâl (8 poems). 7 of Nesîmî's poems are repeated in the anthology. With these 7 repeated poems, the number of poems in the anthology becomes 266.

This study, which deals with a anthology of poems by Alevi-Hurufi poets, consists of an introduction and two main parts. The introduction informs the reader about the methodology employed in the anthology's compilation. The first of the main sections introduces the anthology and touches upon some of its characteristics. The second section examines the poems within the anthology. Of the 259 poems in the anthology, 239 have been previously published through works like published diwans of the poets, anthological works, newly discovered diwan manuscripts, or studies publishing newly discovered poems from collections. 20 poems are introduced to the literature for the first time through this study. Of the poems not included in previous studies, 13 belong to Hakîrî, 3 to Vîrânî, 1 to Tebrîzî, 1 to Nesîmî, 1 to Kaygusuz Abdâl, and 1 to Kalender Abdâl. The poem attributed to Nesîmî is in the tuyuğ verse form, and two lines of this poem were previously published in an article by M. Fatih Köksal. 258 of the poems in the anthology are in Turkish, while Tebrîzî's poem is in Persian. A Turkish translation of each verse of Tebrîzî's poem has been added by us in the footnotes. In this study, only the first line or verse of poems included in previous studies is provided, while the complete texts of poems not found in published works are transcribed into the Latin alphabet. The poems in the anthology generally revolve around themes such as Ali and his family, the twelve imams, Hacı Bektaş-ı Veli, Hurufi thought, and so on.